

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἔτος 63 – Τεύχος 3

*«Ἀπό τόν Θεόν
νά ἀρχίζωμεν τήν διδασκαλίαν»*

Μάρτιος 2014

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑ του Μακ. Αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος κ. ΙΕΡΩΝΥΜΟΥ
ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ: Κλάδου Εκδόσεων τῆς Ἐπικοινωνιακῆς καὶ Μορφωτικῆς
Ἰπηρεσίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος
ΕΚΔΟΤΗΣ: Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κηφισίας κ. Κύριλλος
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ: Ἀλέξανδρος Ἰ. Κατσιάρας

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ 2011 ΜΕ ΔΙΕΤΗ ΘΗΤΕΙΑ: πρωτοπρ. Κωνσταντῖνος Καραϊσαρίδης, καθηγητῆς Θεολογικῆς Σχολῆς
Α.Π.Θ., ἀρχιμ. Δαμασκηνός Πετράκος, πρωτοπρ. Αντώνιος Καλλιγέρης, πρωτοπρ. Χριστόδουλος Μπίθας, πρωτοπρ. Δημή-
τριος Θεοφίλου, καθηγ. Γεώργιος Φίλιας, – ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΥΛΗΣ: Λίτσα Ἰ. Χατζηφώτη, – ΕΙΚΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Ἀλέξαν-
δρος Κατσιάρας, – ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΚΕΙΜΕΝΩΝ: Λίτσα Ἰ. Χατζηφώτη, Κων. Χολέβας καὶ Βασίλειος Τζέροπος, – ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕ-
ΣΙΑ - ΕΚΤΥΠΩΣΗ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: Ἀποστολική Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἰπεύθυνος Τυπογραφείου: Χ. Κωβαῖος,
Ἰασίου 1 – 115 21 Ἀθήνα, Τηλ.: 210-7272.356 – Fax 210-7272.380. Τιμὴ τεύχους 1 € (γιά ὄσους δέν τό δικαιούνται δωρεάν).

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ:
Ἰωάννου Γενναδίου 14, 115 21, ΑΘΗΝΑ Τηλ: 210 72.72.253, Fax: 210 72.72.251
e-mail: efimerios@ecclesia.gr

Ἐξώφυλλο καὶ ἐσωτερικὴ εἰκονογράφηση: Λεπτομέρειες ἀπὸ εἰκόνα τοῦ Πατροκοσμᾶ
στό νάό του, στό χωριό Πλαίσιο (Πλησιβίτζα) τοῦ νομοῦ Πρεβέζης.

Τὸ Περιοδικό «Ἐφημέριος» δὲν εὐθύνεται γιὰ τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῶν ἀρθρογράφων του.

ΠΑΡΑΚΛΗΣΗ: Τὰ κείμενα τῶν συνεργατῶν νά μὴν ὑπερβαίνουν τίς 350 λέξεις ὅσον ἀφορᾷ στήν πρώτη σελίδα
καὶ τίς 450 λέξεις γιὰ κάθε μία ἀπὸ τίς σελίδες πού ἔπονται.

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

Έτος 63

Μάρτιος 2014

Τεύχος 3

Περιεχόμενα

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΚΑΤΣΙΑΡΑ Είσοδικόν	3
ΠΡΩΤ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΧΡ. ΕΥΘΥΜΙΟΥ Ὁ ἅγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός καί ἡ συμβολή του στήν Παιδεία τοῦ Γένους	5
ΠΡΩΤ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ Δ. ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΥ Παιδεία φωτιστική, ὄχι φωταδιστική	8
ΜΙΧ. Γ. ΤΡΙΤΟΥ Ὁ Ἱερομάρτυς Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός στήν ὑμνολογία τῆς Ἐκκλησίας . . .	12
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Σ. ΚΑΡΙΩΤΟΓΛΟΥ Ὁ «προφήτης» ἅγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός	17
ΜΑΡΙΑΣ ΑΛ. ΜΑΜΑΣΟΥΛΑ Τό σκαμνί καί οἱ Σταυροί τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ	20
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΧΟΛΕΒΑ Ὁ ἅγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός καί ἡ πνευματική προετοιμασία τοῦ 1821	24
ΠΡΩΤ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ «Ὁ Χριστός μας» στίς διδαχές τοῦ Πατροκοσμᾶ	26
Βιβλιοπαρουσίαση	29
Ἐφημεριακά	32

«Νά προσέχετε, ἀδελφοί μου, οἱ κοσμικοὶ καὶ μὴ κατηγορῆτε τοὺς παπάδες σας, νά μὴ τοὺς ὑβρίζετε καὶ νά μὴ τοὺς παραμελῆτε, διότι βάνετε φωτιά καὶ καίεσθε· διότι οἱ παπάδες εἶναι ἀνώτεροι καὶ ἀπὸ τοὺς Ἀγγέλους καὶ ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς. Ἐγώ, ἀδελφοί μου, ἡ γνώμη μου ἔτσι μέ λέγει νά κάμω. Ἐάν ἀπαντῶ ἓνα παπά καὶ ἓνα βασιλέα, μέ φαίνεται εὐλογον τόν παπά νά βάλω νά καθῆσῃ ὑψηλότερα ἀπὸ τόν βασιλέα· καὶ ἐάν ἀπαντήσω ἓνα παπά καὶ ἓναν ἄγγελον, πρῶτα θά χαιρετήσω τόν παπά καὶ ἔπειτα τόν ἄγγελον. Διότι, ἀδελφοί μου, εἶναι ἀνώτερος καὶ ἀπὸ τὴν ἁγίαν Τράπεζαν, ἀνώτερος καὶ ἀπὸ τὸ ἅγιον Ποτήριον· διότι τὸ ἅγιον Ποτήριον εἶναι ἄψυχον, μὰ ὁ ἱερεὺς μεταλαμβάνει τὰ ἽΑχραντα Μυστήρια καθ' ἑκάστην ἡμέραν, τὸ τίμιον σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ. Ἐγώ, ἀδελφοί μου, δέν ἔχω καμμίαν κατηγορίαν νά κάμω τῶν παπάδων, διότι εἶναι παπάδες καὶ ἔχουν τόν Χριστόν ὁποῦ τοὺς παιδεύει καὶ ὅ,τι σφάλμα κάμουν οἱ παπάδες, ἔχει ὁ Χριστός μας ράβδον σιδηρᾶν δι' αὐτούς.

Ἔχω νά ὁμιλήσω τώρα δι' ἐκείνους, ὁποῦ ἔχουν νά γίνουν παπάδες. Ἐσύ, ἀδελφέ μου, ὁποῦ ἔχεις νά γίνῃς παπάς, δεκαοκτῶ χρονῶν πρέπει νά γίνῃς ἀναγνώστης, εἴκοσι ὑποδιάκονος, εἴκοσιπέντε ἱεροδιάκονος καὶ τριάντα ἱερεὺς. Καὶ νά μανθάνῃς ἑλληνικά γράμματα, νά ἠξεύρῃς νά ἐξηγῆς τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον· νά τὸ κλείῃς καὶ ἔπειτα νά τὸ ἐξηγῆς εἰς τοὺς χριστιανούς, καὶ τότε νά γίνεσαι, ἀδελφέ μου, παπάς· εἰ δέ καὶ γίνεσαι παπάς δι' ἀνάπαυσιν ἢ γίνεσαι διὰ δόξαν ἢ γίνεσαι παρανόμως, σοῦ κόβει ὁ Θεός τὴν ζωὴν παράκαιρα καὶ πηγαίνει ἡ ψυχὴ σου εἰς τὴν κόλασιν νά καίεται πάντοτε. Καὶ νά σέ παρακαλέσουν, ἀδελφέ μου, οἱ κοσμικοὶ νά γίνῃς παπάς, χωρὶς ἄσπρα, τότε εἶσαι μακάριος καὶ τρισμακάριος, τότε εἶσαι ἀνώτερος ἀπὸ τοὺς Ἀγγέλους».

(Ἁγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, Διδαχὴ Ε')

Σεβαστοί πατέρες,

κάποιοι λένε ότι: λαοί χωρίς παρελθόν-ιστορία δέν ἔχουν μέλλον καί κάποιοι ἄλλοι λένε ότι: λαοί χωρίς μέλλον-ὄραμα δέν μποροῦν νά γράφουν ἱστορία. Δέν εἶναι τοῦ παρόντος νά ἀναζητήσουμε τί ἰσχύει ἤ τί ἰσχύει περισσότερο ἢ λιγότερο καί αὐτό, διότι γιά τήν περίπτωση πού θά ἀναφερθοῦμε, δηλαδή τῶν σκλαβωμένων Ρωμιῶν καί στήν ἐξέγερση τοῦ 1821, συνέτρεχαν καί οἱ δύο λόγοι.

Οἱ σκλαβωμένοι Ρωμιοί καί ἔνδοξο παρελθόν εἶχαν, ἀλλά καί σέ ἕνα ἀκόμα ἔνδοξο μέλλον ἦσαν προσανατολισμένοι καί τό ὄραματίζονταν, ὅταν σιγοτραγουδοῦσαν: *Σώπασε Κυρά Δέσποινα καί μὴν πολυδακρῶζεις...*

Τό πλούσιο παρελθόν ξεκινᾷ ἀπό τά ἐπιτεύγματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ καί ἰδίως τοῦ κλασικοῦ, ἀλλά περιλαμβάνει καί τήν πιό πρόσφατη ἔνδοξη πορεία μιᾶς χιλιόχρονης Αὐτοκρατορίας, τοῦ Ἀνατολικοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους, μιᾶς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας, ἐκείνης πού ἀποκλήθηκε ἀπό ξένους νεότερους μελετητές «Βυζαντινή».

Αὐτό τό ἔνδοξο παρελθόν ἦταν ἀπόρροια ἀφ' ἐνός πνεύματος πού θά μποροῦσε νά συμπυκνωθεῖ στήν κλασική ρήση: *Ἑλληνες εἰσὶν οἱ τῆς ἡμετέρας παιδείας μετέχοντες, καί ἀφ' ἐτέρου στήν ἐντολή τοῦ Χριστοῦ πρὸς τοὺς μαθητές Του: πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, μέ ὅ,τι αὐτό σημαίνει καί συνεπάγεται.*

Ἄν κάτι χαρακτήριζε τόν Ἑλληνισμό, ἦταν ἡ ἀναζήτηση τῆς φύσης τῶν ὄντων, καί ἂν κάτι πρόσφερε ὁ Χριστός ἦταν ἕνα ὄραμα στά ὄντα. Καί τό ὄραμα πού πρόσφερε ὁ Χριστός ἐρχόταν ἀπό τό μέλλον, θά ὀλοκληρώνονταν στό μέλλον. Ἡ βασιλεία Του ἐγγιζε. Ἡ ἀντλήση νοήματος ἀπό τό ἐρχόμενο καί ὄχι ἀπό τό συμβεβηκός, δηλαδή ἀπό αὐτό πού ἐγινε καί ἄρα δέν ἀνατρέπεται, εἶναι αὐτό πού δίνει ἐλπίδα, κουράγιο καί δύναμη. Αὐτή ἡ πίστη σχετικοποιεῖ τὰ φαινόμενα καί τίς μεταβολές τοῦ κόσμου τούτου. Τό νά ζεῖ κανεὶς μέ βάση τό μεγαλεῖο πού ἔρχεται καί ὄχι μόνο, ἀλλά σάν νά τό ἔχει ζήσει, εἶναι ἡ οὐσία τῆς Ὁρθοδοξίας, τῆς ὀρθόδοξης λατρείας, εἶναι ἡ βάση γιά νά μεγαλοουργεῖ κάποιος, εἴτε ἐν δόξῃ εἴτε διὰ τῆς ἀδοξίας μέσα στό παρόν.

Αὐτή ἡ ἀντίληψη τήν σκλαβιά δέν τήν κάνει ἀποδεκτὴ, δέν τήν ἀθωώνει ἀλλά τήν ἐλαφρύνει. Αὐτή ἡ ἀντίληψη σέ βοηθεῖ νά καταλάβεις, ὅτι ἡ ὅποια σκλαβιά εἶναι περιστασιακή, ὅταν ὁ προσανατολισμός εἶναι σέ αὐτό πού σοῦ ὑποσχέθηκε ὁ Κύριος.

Ἄν μέσα στήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ὑπάρχει μία χαρισματικὴ ομάδα πού βιάζεται νά ζήσει αὐτό τό μέλλον, κάπως «περισσότερο», στό ἐδῶ καί τώρα, πού πυρ-

πολείται από αυτή την λαχτάρα και την προσδοκία των μελλόντων και πού άφηφά τις δυσκολίες, τις σκλαβιές και τις πτώσεις του παρόντος είναι οι μοναχοί. Και νά πού ένας μοναχός, και μάλιστα και ιερέας, έμελλε νά έμφυχώσει και νά λιτανεύσει μέ τό δικό του τρόπο και μέ άπροσδόκητη έπιτυχία τό «Ποθούμενο» τής Έρχόμενης Βασιλείας και τής έρχόμενης ιστορικής έλευθερίας. Σέ αυτόν, δηλαδή τόν άγιο Κοσμᾶ τόν Αίτωλό είναι αφιερωμένο τό παρόν τεύχος.

Δέν είναι τυχαία ούτε ή συγκεκριμένη λέξη ούτε τό γεγονός, ότι σέ μία λέξη, τήν λέξη: «Ποθούμενο», συμπυκνώθηκαν όλοι οι πόθοι, οι καημοί και όλα τά όράματα των σκλαβωμένων, τόσο για τήν σωτηρία τους, τήν έσχατολογική όσο και τήν ιστορική τους άπελευθέρωση. Ό άγιος Κοσμᾶς ό Αίτωλός, ως άλλος προφήτης στήν έποχή τής Παλαιᾶς Διαθήκης, ήταν μεταξύ εκείνων πού απέστειλε ό Θεός στους σκλαβωμένους, προκειμένου νά τούς ενισχύσει στήν πίστη και στήν ανθρωπιά.

Βαδίζοντας στά άχνάρια του Άποστόλου Παύλου, είναι σταθερά προσανατολισμένος στό μέλλον, σέ εκείνο πού έρχεται, αφού ή πίστη είναι : «έλπίζομένων υπόστασις, πραγμάτων έλεγχος ού βλεπομένων» (Έβρ. 11,1). Μᾶς προτείνει δηλαδή νά ζοῦμε μέ βάση τήν λαχτάρα και τόν πόθο και τήν προσδοκία του Άναμενόμενου, «έλπίζομένων υπόστασις». Αυτή ή αντίληψη ανατρέπει τά ως τότε φιλοσοφικά και άλλα δεδομένα, τήν ψυχρή λογική βάση τής όποιας τό «ποθούμενο» φάνταζε ούτοπία, άπιαστο όνειρο.

Ό άγιος Κοσμᾶς καλώντας τόν σκλαβωμένο Έλληνα νά μάθει γράμματα για «... νά καταλάβης εκείνα όπου όμολογεί ή Έκκλησία μας», νά πηγαίνει τήν Κυριακή στήν εκκλησία και «νά συγνοκωνᾶ» τόν προσκαλεϊ νά αναβαπτιστεϊ στήν βεβαιότητα, ότι τόν τελευταίο λόγο δέν τόν έχει ό τάφος ή ή σκλαβιά, αλλά ή Άνάστασις, τό «ποθούμενο» και αυτό στά δίσεκτα χρόνια τής σκλαβιάς είχε ακόμα μεγαλύτερη σημασία.

Άλέξανδρος Κατσιάρας

Ὁ ἅγιος Κοσμάς ὁ Αἰτωλός καί ἡ συμβολή του στήν Παιδεία τοῦ Γένους

Πρωτ. Γεωργίου Χρ. Εὐθυμίου,
Ἐπικούρου καθηγητοῦ Θεολογικῆς Σχολῆς Ε.Κ.Π.Α.

ΟΚΑΤΑ ΚΟΣΜΟΝ Κώνστας, ἡπειρωτικῆς καταγωγῆς, ἐγεννήθη εἰς τό Μέγα Δένδρον τῆς ὀρεινῆς Αἰτωλίας πρὶν ἀπό τριακόσια χρόνια, κατὰ τό ἔτος 1714. Οἱ γονεῖς του ἦσαν «εὐσεβεῖς ὀρθόδοξοι Χριστιανοί»¹ καί ἀνέθρεψαν αὐτόν «ἐν παιδείᾳ καί νουθεσίᾳ Κυρίου» (Ἐφεσ. 6, 4).

Ἔχων ἀκόρεστη δίψα γιά μάθηση, ἔδρεψε τούς καρπούς τῆς στοιχειώδους καί ἐγκυκλίου ἐκπαιδύσεως κοντά σέ κάποιους ἀπό τούς ἐλαχίστους κληρικούς-διδασκάλους, πού ἐδίδασκαν στήν εὐρύτερη περιοχὴ τῆς πατρίδος του, ὅπως τόν ἱεροδιδάσκαλο Γεράσιμο Λύτσια καί τόν Σιγδίτσα Παρνασίδος καί τόν ἱεροδιάκονο Ἄνανία τόν Δερβισάνο στήν Λομποτινά τῆς Ναυπακτίας. Ἀργότερα, σέ ἡλικία τριάντα πέντε ἐτῶν, τό 1749, ἐνεγράφη καί ἐφοίτησε ἐπί δεκαετίαν εἰς τήν Ἀθωνιάδα Σχολήν τοῦ Ἁγίου Ὁρους ὑπό τούς ἀρίστους διδασκάλους τῆς ἐποχῆς, Νεόφυτον Καυσοκαλυβίτην, Παναγιώτην Παλαμᾶν καί Εὐγένιον Βούλγαριν².

Κατά τήν δεκαετῆ αὐτή περίοδον, ὄντας ἀκόμη λαϊκός, προετοιμαζόταν γιά τήν μελλοντική ἀποστολή του, ἐκτός ἀπό τίς σπουδές, μέ τήν συστηματικὴ μελέτη τῆς Ἁγίας Γραφῆς, τῶν συγγραμμάτων τῶν ἁγίων Πατέρων καί τῶν ἱερῶν Κανόνων, μέ τήν ἀνελλιπῆ συμμετοχὴ στίς ἱερές ἀκολουθίες καί τήν ὀρθόδοξη ἄσκησις ὑπό τήν καθοδήγησιν ἐμπείρων πνευματικῶν πατέρων. Ὅπως γράφει ὁ βιογράφος του, ἅγιος Νικόδημος ὁ ἁγιορείτης: «... καί εἰς τό σχῆμα ὄντας τῶν λαϊκῶν, ἐφαίνετο ἐστολισμένος μέ τήν σεμνότητα τοῦ μοναδικοῦ σχήματος, καί κατὰ πάντα ἠγωνίζετο, καί τόν ἑαυτόν του ἐγύμναζε πρὸς τελείαν ἄσκησιν»³.

Κατά τίς ἀρχές τοῦ 1759, εἰς ἡλικίαν σαράντα πέντε ἐτῶν, προσῆλθε στήν Μονή Φιλοθέου, ὅπου ἐκάρη μοναχός καί ἔλαβε τό ὄνομα Κοσμάς. Ἐντός τοῦ ἰδίου ἔτους ἐχειροτονήθη διάκονος καί πρεσβύτερος (ἱερομόναχος), διατελέσας ἐπ' ὀλίγον καί ἐφημέριος τῆς Μονῆς.

Ἔχοντας δεχθεῖ ἀπό καιρό τῆ θεία κλήσις γιά τήν ἀνάληψιν τοῦ ἱεραποστολικοῦ ἔργου, μέσα ἀπό τούς λόγους τοῦ ἀποστόλου Παύλου, ὅπως τούς ἀποδίδει ὁ ἴδιος: «πῶς δέν πρέπει κανένας χριστιανός, ἄνδρας ἢ γυναῖκα, νά φροντίζῃ διὰ λόγου του μόνον πῶς νά σωθῇ, ἀλλά νά φροντίζῃ καί διὰ τούς ἀδελφούς του»⁴, μετὰ ἀπό μακρά δοκιμασία καί μέ τήν προτροπή τῶν πνευματικῶν του πατέρων ἔλαβε τήν ἀπόφασιν καί, ὅπως ὁ ἴδιος λέγει: «ἄφησα τήν ἐδικήν μου προκοπήν, τό ἐδικόν μου κалόν καί ἐβγήκα νά περιπατῶ ἀπό τόπον εἰς τόπον καί διδάσκω τούς ἀδελφούς

μου»⁵. Ἔτσι περιώδευσε ἐκεῖ ὅπου «... ἐκινδύνευε νά χαθῆ τελείως ἢ εὐσέβεια καί ἢ χριστιανική ζωή, διά τήν πολλήν ἀμάθειαν ὅπου εἶχον οἱ ἐκεῖσε Χριστιανοί, καί διά τά πολλά κακά, καί φόνους, καί κλεψίας καί ἄλλας μυρίας παρανομίας, εἰς τάς ὁποίας ἦσαν δεδεμένοι, καί παρ' ὀλίγον ἦσαν χειρότεροι εἰς τήν κακίαν ἀπό τούς ἀσεβεῖς»⁶.

Ἔχοντας τήν «ἔγγραφον ἄδειαν»⁷ τοῦ ἐκάστοτε Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου τῆς Κωνσταντινουπόλεως καί τῶν ἐπιτοπιῶν ἐκκλησιαστικῶν καί κοσμικῶν ἀρχόντων⁸ ἐπραγματοποίησε τρεῖς ἢ τέσσερις ἱεραποστολικές περιοδεῖες ἐπί μίαν περίπου εἰκοσαετία, μέχρι τοῦ μαρτυρικοῦ του θανάτου, τό Σάββατον 24 Αὐγούστου 1779 στό Κολικόντασι τῆς Βορείου Ἡπείρου, εἰς «τριάκοντα ἐπαρχίας»⁹ τοῦ «ἱστορικοῦ ἐλληνικοῦ χώρου» –Κωνσταντινούπολη, Θράκη, Μακεδονία, ἐνιαῖα Ἡπειρο, Θεσσαλία, Στερεά Ἑλλάδα, Ἐπτάνησα καί Κυκλάδες– μέ λαμπρά ἀποτελέσματα. Τοῦτο φαίνεται ἀπ' ὅσα ὁ ἴδιος γράφει: «Τά κατ' ἐμέ δέ καί περί ἐμέ φαίνονται πολλά καί ἀπίστευτα εἰς τούς πολλούς καί μήτε ἐγώ δύναμαι νά τά καταλάβω. Τόσον δέ μόνον λέγω σοι, διά νά δοξάσης τόν Κύριον καί νά χαρῆς, ὅτι γίνεται ἀρκετή μετάνοια εἰς τούς ἀδελφούς»¹⁰, καί ἀπό τήν μαρτυρία τοῦ βιογράφου του: «... εἰς τούτων τῶν Χριστιανῶν τάς κεχερσωμένας, καί ἐξηγγιωμένας καρδίας, σπείρας τόν σπόρον τοῦ θείου λόγου ὁ ἱερός Κοσμᾶς, ἔκαμε, συνεργούσης τῆς θείας χάριτος, πολλούς καί μεγάλους καρπούς· ... καί ὅλους ἀπλῶς τούς ἀμαρτωλούς, ἔφερren εἰς μεγάλην μετάνοιαν, καί διόρθωσιν· ὥστε ὅπου ἔλεγον ὅλοι, ὅτι εἰς τούς καιρούς των ἐφάνη ἕνας νέος Ἀπόστολος»¹¹.

* * *

Διά νά συνεχισθῆ ἐπί μακρόν τό ἔργο τῆς καλλιιεργείας τοῦ ὑποδούλου λαοῦ, ὁ ὁποῖος κατετρύχετο ἀπό τήν διπλήν δουλείαν, εἰς τήν ἀμαρτίαν καί τόν ἀλλόθρησκον δυνάστην, καθῶς καί διά νά παγιωθοῦν τά «πολλά καί ἀπίστευτα» ἀποτελέσματα, τά ὁποῖα χάριτι θείᾳ ἐπετεύχθησαν διά τῶν ἱεραποστολικῶν περιοδειῶν του, ὁ ἅγιος Κοσμᾶς «ἐκατάστησε σχολεῖα πανταχοῦ διά μέσου της διδασκαλίας του, τόσον ἐλληνικά, ὅσον καί κοινά, τόσον εἰς τάς χώρας, ὅσον καί εἰς τά χωρία, διά νά πηγαίνουν εἰς αὐτά τά παιδία, καί νά μανθάνουν δωρεάν τά ἱερά γράμματα, καί ἐκ τούτων νά στερεώνωνται μέν, εἰς τήν πίστιν καί τήν εὐσέβειαν, νά ὀδηγῶνται δέ, εἰς τήν ἐνάρετον ζωήν, καί πολιτείαν»¹². Εἰς αὐτά φλογεροί διδάσκαλοι, ἐπόμενοι «τοῖς ἴχνεσιν αὐτοῦ» (Α' Πέτρ. 2, 21), ἐδίδασκον δωρεάν τούς μικρούς καί μεγάλους τήν ἡλικίαν μαθητάς, κυρίως, τήν πίστιν¹³, τήν γλῶσσαν, τήν ἱστορίαν καί τά ἀπαραίτητα στοιχεῖα τῆς θύραθεν γνώσεως. Δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου συνέδεαν τούς μαθητές μέ τίς «ρίζες» τους, τούς ἐβοήθουν νά ἀποκτήσουν συνείδησιν τῆς ἐλληνορθοδόξου ταυτότητός τους, τούς ἐθωράκιζον ἔναντι τῶν ἐσωτερικῶν καί ἐξωτερικῶν κινδύνων, παρεῖχον, εἰς τούς ἔχοντας τήν κλίσιν, ἐκπαιδευτικὴν ἐπάρκειαν. Δηλαδή, ἀπό τά σχολεῖα αὐτά ἐξήρχοντο ἄρτιοι ἄνθρωποι, ἔτοιμοι νά ἀντιμετωπίσουν τίς περιστάσεις τοῦ παρόντος καί τίς προκλήσεις τοῦ μέλλοντος, ἱκανοί «καί ἐτέρους διδάξαι» (Β' Τιμ. 2, 2), ὥστε νά προσφέρουν εἰς τό Γένος «καρπὸν ἑκατονταπλασίονα» (Λουκ. 8, 8).

Μέ τά δεδομένα αὐτά, μπορεῖ βασίμως νά ὑποστηριχθεῖ, ὅτι ὁ ἅγιος Κοσμάς διὰ τοῦ γιγαντιαίου ἐκπαιδευτικοῦ του ἔργου ἀνεδείχθη, ἐκτός τῶν ἄλλων, καί πρόδρομος τῆς παλιγγενεσίας τοῦ 1821.

* * *

Ἡ ἐπικαιρότητα τῶν προαναφερθέντων σημείων εἶναι αὐτονόγη. Στίς ἡμέρες μας βιώνουμε τίς καταστροφικές συνέπειες εἰς τήν παιδείαν τοῦ Γένους ἐκ τῶν ἀλλεπαλλήλων ἐκπαιδευτικῶν μεταρρυθμίσεων, διὰ τῶν ὁποίων ἐπιχειρεῖται ἡ ἀποξένωσις τῶν μαθητῶν ἀπό τήν ἑλληνορθόδοξη πολιτιστική παράδοση, μέ τήν εἰσαγωγή καί ἐφαρμογή ἰδεῶν καί συστημάτων ξένων πρὸς τήν ἰδιοπροσωπίαν τοῦ λαοῦ μας, πού ὀδηγοῦν «τούς μέν τροφίμους τῆς παιδείας εἰς πνευματικήν σχιζοφρένειαν, τό δέ Γένος εἰς παρακμήν καί ἐξάρτησιν»¹⁴. Ἐπιπλέον, εὐρισκόμεθα ἀντιμέτωποι μέ τίς ἐπιβληθεῖσες συνθήκες οἰκονομικῆς κατοχῆς καί ἐξαθλιώσεως, καθῶς καί τίς προσπάθειες πνευματικοῦ ἐξανδραποδισμοῦ τοῦ Γένους μας ἀπό τόν ξένο παράγοντα καί τούς προθύμους ἐσωτερικούς ὑπηρέτες του. «Μήπως πρέπει οἱ ἔχοντες τήν εὐθύνη γιά τά ἐκπαιδευτικά πράγματα στή χώρα μας, νά σκύψουν, νά μελετήσουν μέ προσοχή καί νά παραδειγματισθοῦν ἀπό τήν ἐκπαιδευτική προσφορά τοῦ ἁγ. Κοσμᾶ;»¹⁵. Τό πρότυπο εἶναι γνωστό καί ἐπιτυχῶς δοκιμασμένο στίς πλεον ἀκραῖες συνθήκες. Σέ μᾶς ἐναπόκειται νά τό ἀκολουθήσουμε καί νά τό ἐφαρμόσουμε, ἐάν βεβαίως ἐπιθυμοῦμε πραγματικά νά ἀντιμετωπίσουμε τήν θανάσιμη ἀπειλή γιά τήν ταυτότητά μας.

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Διδαχή Α1. Βλ. ΙΩ. Β. ΜΕΝΟΥΝΟΥ, *Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχές (καί Βιογραφία)*, Ἀθήνα 1979, σ. 116.
2. Πρωτ. ΓΕΩΡΓ. ΧΡ. ΕΥΘΥΜΙΟΥ: *Αὐθεντικοί Ποιμένες τῆς Ἐκκλησίας*, Ἀθήνα 2006, σ. 96-97.
3. *Νέον Μαρτυρολόγιον*..., ἐκδ. οἶκος «Ἀστήρ», Ἀθήνα 1961³, σ. 201.
4. Διδαχή Α1. Βλ. ΜΕΝΟΥΝΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 117. Πρβλ. Α' Κορ. 10, 24.
5. Διδαχή Α1. Βλ. ΜΕΝΟΥΝΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 117.
6. *Νέον Μαρτυρολόγιον*, σ. 203.
7. *Νέον Μαρτυρολόγιον*, σ. 202. Πρβλ. τόν ΜΒ' Κανόνα τῆς Συνόδου τῆς Λαοδικείας.
8. Βλ. τίς σχετικές ἐπιστολές του πρὸς τόν ἀρχιερατικόν ἐπίτροπον τῆς Μητροπόλεως Κεφαλληνίας, Γεώργιον Κλαδᾶν, καί κάποιον τοῦρκο κατῆ, εἰς Μ. Α. ΓΚΙΟΛΙΑ: *Ὁ Κοσμᾶς Αἰτωλός καί ἡ ἐποχή του*, ἐκδ. «Τυμφορηστός», Ἀθήνα 1972, σ. 422, 429.
9. Πληροφορία ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τῆς 2ας Μαρτίου 1779 τοῦ ἁγ. Κοσμᾶ πρὸς τόν ἀδελφόν του ἱερομ. Χρῦσανθον. Βλ. ΓΚΙΟΛΙΑ, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 423.
10. Βλ. ΓΚΙΟΛΙΑ, αὐτόθι.
11. *Νέον Μαρτυρολόγιον*, σ. 203.
12. *Νέον Μαρτυρολόγιον*, σ. 203. Κατά τήν μαρτυρίαν τοῦ ἰδίου στήν ἐπιστολή του πρὸς τόν ἀδελφόν του ἱερομ. Χρῦσανθον, τά σχολεῖα πού ἴδρυσεν ἀνέρχονται σέ «δέκα ἑλληνικά καί διακόσια διά κοινά γράμματα». Βλ. ΓΚΙΟΛΙΑ, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 423.
13. Περὶ αὐτοῦ λέγει ὁ ἅγ. Κοσμᾶς: «ἀπό τό σχολεῖον μανθάνομεν τό κατά δύναμιν τί εἶναι Θεός, τί εἶναι ἅγια Τριάς, τί εἶναι ἄγγελοι, ἀρχάγγελοι, τί εἶναι δαίμονες, τί εἶναι Παράδεισος, τί εἶναι Κόλασις, τί εἶναι ἁμαρτία, ἀρετή. Ἀπό τό σχολεῖον μανθάνομεν τί εἶναι ἅγια Κοινωνία, τί εἶναι Βάπτισμα, τί εἶναι τό ἅγιον Εὐχέλαιον, ὁ τίμιος Γάμος, τί εἶναι ψυχή, τί εἶναι κορμί, τά πάντα ἀπό τό σχολεῖον τά μανθάνομεν, διατί χωρίς τό σχολεῖον περιπατοῦμεν εἰς τό σκότος». Διδαχή Α1. Βλ. ΜΕΝΟΥΝΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 142.
14. Πρωτ. ΓΕΩΡΓ. ΧΡ. ΕΥΘΥΜΙΟΥ: «Ἐκκλησία καί Παιδεία», *Καινή Κτίσις*, Ἔτος 84^ο – Ἀπρίλιος 2008 – Περίοδος Γ' Ἄρ. 15 (1138), σ. 59.
15. Πρωτ. ΓΕΩΡΓ. ΧΡ. ΕΥΘΥΜΙΟΥ: *Μήνυμα στόν ἄνθρωπο τῆς τρίτης χιλιετίας μέ βάση τήν διδασκαλία τοῦ Ἀγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ*, Ἀθήνα 1-1-2001, σ. 11.

Παιδεία φωτιστική, όχι φωταδιστική. (Ἡ ἑλληνορθόδοξη παιδεία κατά τόν ἅγιο Κοσμά τόν Αἰτωλό)

Πρωτ. Γεωργίου Δ. Μεταλληνού
Ὁμ. καθηγητοῦ Θεολογικῆς Σχολῆς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΟΠΑΤΡΟΚΟΣΜΑΣ ἔγινε ὄχι μόνο τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ἱεραπόστολος, ἀλλά καί τῆς παιδείας καί ἀγωγῆς. Γιὰ τό ζήτημα αὐτό ἔχουν γραφεῖ πολλά καί, ὄχι σπάνια, ἀντιφατικά. Εἶναι γεγονός, ὅτι ὁ ἴδιος ποθοῦσε νά μορφωθεῖ ὁ Λαός, νά ἐξανθρωπισθεῖ. Ἔβλεπε τήν παιδεία ὡς ἀγιοπνευματικό φωτισμό καί ὄχι ὡς εὐρωπαϊκό φωταδισμό, πού ἀδιαφορεῖ γιά τήν ἀκάθαρτη-ἀθεράπευτη καρδιά τοῦ ἀνθρώπου. Στήν ὑπόθεση τῆς παιδείας βλέπει μία θρησκευτική ἀναγκαιότητα, γι' αὐτό ἡ ἀμέλειά της εἶναι γι' αὐτόν ἀμάρτημα, παράβαση δηλαδή τοῦ θείου νόμου. Θά ἐπαναλαμβάνει: «Ἀμαρτάνετε πολύ νά τά ἀφήνετε (τά παιδιά) ἀγράμματα καί τυφλά, καί μή μόνον φροντίζετε νά τοὺς ἀφήσετε πλούτη καί ὑποστατικά, καί μετά τόν θάνατό σας νά τά τρῶν καί νά τά πίνουν καί νά σᾶς ὀπισολογοῦν (κατηγοροῦν, δυσφημοῦν). Καλύτερα νά τά ἀφήνετε φτωχά καί γραμματισμένα, παρά πλούσια καί ἀγράμματα». Ἀνώτερη ἀπό τά πλούτη εἶναι γι' αὐτόν ἡ παιδεία. Συχνά θά ὀνομάζει τά ἀγράμματα παιδιά «γυρουνόπουλα», ἐλέγχοντας ἔτσι τήν ἀδιαφορία τῶν γονέων γιά τή μόρφωσή τους καί ὑπενθυμίζοντας τήν κατάπτωση τοῦ ἀπαιδευτοῦ, ἢ τοῦ μή ὀρθά πε-

παιδευμένου ἀνθρώπου. Ἔλεγε: «Τέτοια παιδιά ἀγράμματα μοῦ ἐχαρίσατε. Τί τά θέλω, χάρισμά σας. Παιδιά ὡσάν τά γυρουνόπουλα νά ἔχω δέν τό καταδέχομαι, διατί εἶμαι ὑπερήφανος. Χάρισμά σας. Ὅσάν θέλετε, χαρίσετέ μου καί ἓνα σχολεῖον ἐδῶ εἰς τήν χώραν σας νά μανθάνουν τά παιδιά μας γράμματα, νά ἤξεύρουν πού περιπατοῦνε καί τότε νᾶν τά εὐχῶμαι νά ζήσουν, νά προκοψοῦν». Ἐπικαλεῖται δέ τό πειστικότερο ἐπιχείρημά του: «Ἄν δέν ἦτο σχολεῖον, πού ἤθελα μάθει καί ἐγώ νά σᾶς διδάσκω;», ὑπαινισσόμενος τό ποιόν τῆς δικῆς του διδασκαλίας.

Ζητεῖ γι' αὐτό κάτι τό συγκεκριμένο. Ὅχι ὀποιαδήποτε παιδεία, ἀλλά παιδεία ἑλληνική, πού σημαίνει ὀρθόδοξη. Δέν κρύπτεται κανένας ἐθνικιστικός σωβινισμός κάτω ἀπό αὐτή τήν ἀπαίτηση. Ἀναφέρεται στή δοκιμασμένη ἐκείνη καί νικήτρια τοῦ χρόνου (κλασική) παιδεία, τήν ὀποία ἀπέκτησαν καί οἱ Πατέρες καί διατήρησαν τήν ταυτότητά τους. Ἐκφράζει ὅμως καί μιάν ἄλλη ἀλήθεια τό αἴτημά του αὐτό. Μέ τήν ἑλληνική παιδεία, πού δέν εἶναι παρά γνήσια ἀναζήτηση τῆς ἀλήθειας, φιλοσοφία, ἀνοίγεται ὁ δρόμος πρὸς τό Εὐαγγέλιο. Ἄν δέν μορφωθεῖ ὁ ἄνθρωπος ἑλληνικά, ἄν δέν δεχθεῖ τό γνήσια ἐρευνητικό ἑλληνικό

πνεῦμα καί δέν μάθει τήν ἑλληνική γλώσσα –καρπό ἑνός ἁρμονικά ἀναπτυγμένου ἀνθρωπίνου πνεύματος– δέν γίνεται σωστός χριστιανός, ὅπως οἱ μεγάλοι Πατέρες. «Ἡ Ἐκκλησία μας –λέγει– εἶναι εἰς τήν ἑλληνικήν. Καί ἂν δέν σπουδάσης τά Ἑλληνικά, δέν ἔμπορεῖς νά καταλάβεις ἐκεῖνα, πού ὁμολογεῖ ἡ Ἐκκλησία μας. Καλύτερα, ἀδελφέ μου, νά ἔχης ἑλληνικόν σχολεῖον εἰς τήν χώραν σου, παρά νά ἔχης βρύσες καί ποτάμια. Καί ὡσάν μάθεις τό παιδί σου γράμματα, τότε καί μόνον λέγεται ἄνθρωπος». «Ἄνθρωπος» γίνεται ὅποιος μάθει «γράμματα σπουδάσματα, τοῦ Θεοῦ τά πράγματα», καί ὄχι ὅποιος γίνεαι μέ κάθε μέσο πλούσιος, ὅπως κάποιον θέλουν.

Θά φθάσει μάλιστα σέ σημεῖο νά πεῖ: «Ὅποιος Χριστιανός, ἄνδρας ἢ γυναῖκα, ὑπόσχεται μέσα εἰς τό σπίτι του νά μή κουβεντιάζη Ἄρβανίτικα, ἄς σηκωθῆ ἐπάνω νά μοῦ εἶπη, καί νά πάρω ὅλα του τά ἁμαρτήματα εἰς τόν λαιμόν μου ἀπό τόν καιρόν ὅπου ἐγεννήθηκε, ἕως τώρα, καί νά βάλω ὅλους τούς χριστιανούς νά τόν συγχωρέσουν, καί νά λάβη μίαν συγχώρεσιν, ὅπου νά ἔδινε χιλιάδες πουγγιά, δέν θά τήν ἐματάβρισκεν!» Ἄν τονίζει τήν σημασία τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας, δέν ἔχει ἐθνικιστικό ὑπόβαθρο, ἀλλά ὑπονοεῖ, ὅτι ὅλος ὁ ἑλληνορθόδοξος πολιτισμός εἶναι στήν ἑλληνική γλώσσα, τήν γλώσσα τῆς Ὁρθοδοξίας κατ' ἐξοχήν. Ἡ παιδεία τοῦ σχολεῖου τοῦ Πατροκοσμᾶ διασώζει καί μεταλαμβάνει τά συστατικά τῆς πολιτιστικῆς μας παράδοσης, τήν πίστη, τήν γλώσσα, τήν ἱστορική μας συνείδηση. Προτρέποντας ὁμως στά βλαχοχώρια τῆς Βορείου Ἠπείρου «νά μή κουβεντιάσουν ἄρβανί-

τικα», ἀπομακρύνει καί τόν ὑπαρκτό τότε κίνδυνον τοῦ ἐξισλαμισμού.

Ἡ παιδεία ὁμως, πού πρότεινε γιά τήν ἐθνική ἐνότητα καί ἀναγέννηση, ἔχει ἕνα ιδιαίτερο χαρακτήρα. Ὅπως ἔγραφε στούς Παργίους, τό ἑλληνικό σχολεῖο, πού θά ἰδρῦσουν, πρέπει νά συντελέσει στήν «διαφύλαξιν τῆς πίστεως καί ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος». Προσφέρει ἑλληνοχριστιανική δηλαδή παιδεία, μέ τήν αὐθεντική τοῦ ὅρου σημασία. Μιά παιδεία, πού δέν εἶχε τίποτε ἀπό τόν πιθηκισμό τῶν δυτικοπλήκτων καί τά «ἄθεα γράμματα» κάποιων διαφωτιστῶν. Κηρύσσει τήν ἀνάγκη ἑλληνοχριστιανικῆς παιδείας, μέ τήν ἴδια κριτική διάθεση ἀπέναντι στό ἑλληνικό της στοιχεῖο, πού παρουσιάζει καί ὁ πρόδρομός του Μ. Βασίλειος στό γνωστό του ἔργο *Πρός τούς Νέους...* Ἀπό τόν ἑλληνισμό θέλει γιά τό Λαό τή γλώσσα καί τή φιλόσοφον διάθεσιν, ὡς δίψα καί ἀναζήτησιν τῆς σοφίας-ἀλήθειας. Ἀπό τόν ἑλληνισμό ζητᾶ δηλαδή καί αὐτός, ὅπως οἱ μεγάλοι Ἑλληνες Πατέρες, τό ὄργανο καί ἀπό τόν Χριστιανισμό, τήν Ὁρθοδοξία, τήν οὐσία. Τό γνήσιο δέ πατερικό καί ξένο πρὸς κάθε ὑποψία σκοταδισμού πνεῦμα του φαίνεται στά λόγια του: «Αἱ πολλάί Ἐκκλησίαι οὔτε διατηροῦν, οὔτε ἐνισχύουσι τήν πίστιν μας, ὅσον καί ὅπως πρέπει, ἐάν οἱ πιστεύοντες δέν εἶναι φωτισμένοι ὑπό τῶν παλαιῶν καί νέων Γραφῶν. Ἡ πίστις μας δέν ἐστερεώθη ἀπό ἀμαθεῖς ἀγίους, ἀλλά ἀπό σοφοῦς καί πεπαιδευμένους, οἵτινες καί τὰς ἀγίας Γραφάς ἀκριβῶς μᾶς ἐξήγησαν καί διὰ θεοπνεύστων λόγων ἀρχοῦντως μᾶς ἐφώτισαν...». Ἐχομε ἐδῶ ἀπήχησιν τῆς διακήρυξης τοῦ ἀγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου: «Οὐκ οὐκ ἀτιμαστέον τήν

παιδευσιν, ὅτι τοῦτο δοκεῖ τισιν», γιατί ἡ (ὀρθή) παιδεία εἶναι «τῶν ἀγαθῶν τῶν παρ' ἡμῖν τό πρῶτον» (Ἐπιτάφιος εἰς τόν Μ. Βασίλειον, κεφ. ΙΑ').

Πάνω σέ παρόμοιες θέσεις τοῦ Πατροκοσμᾶ, φαίνεται, στηρίχθηκε ἡ ἄποψη, ὅτι γκρέμισε στή Χειμάρα ἐκκλησίες, γιά νά φτιάξει σχολεῖο. Δέν εἶναι ἀπίθανο ὅμως, ἐρειπωμένες καί ἐγκαταλελειμμένες ἐκκλησίες νά ὄριζε νά τίς μετατρέπουν σέ σχολεῖα. Ἄλλά καί ἄν ἀκόμη τό ἔκαμε, τά σχολεῖα πού ἴδρυνε, πάλι «ἐκκλησίες» ἦσαν, ἀφοῦ σ' αὐτά «λατρευόταν» ἡ ἱερή γνώση καί κοινωνοῦσαν τά ρωμηόπουλα τίς θεῖες ἀλήθειες.

Στή ρωμαίικη-ἐλληνορθόδοξη παράδοση ὁ Ναός τῆς Πίστεως εἶναι σέ σχέση ἀλληλοπεριχώρησης μέ τόν Ναό τῆς Παιδείας, τό Σχολεῖο. Αὐτό δηλώνουν τά παραπάνω λόγια του: «... Αἱ πολλά ἐκκλησίαι οὔτε διατηροῦν οὔτε ἐνισχύουν τήν πίστιν μας, ὅσον καί ὅπως πρέπει, ἐάν οἱ εἰς Χριστόν πιστεύοντες δέν εἶναι φωτισμένοι ὑπό τῶν παλαιῶν καί νέων Γραφῶν. Ἡ πίστις μας δέν ἐστερεώθη ἀπό ἀμαθεῖς ἀγίους, ἀλλ' ἀπό σοφούς καί πεπαιδευμένους». Εἶναι μιά σημαντικότερη καταξίωση τῆς πατερικότητας, τῆς αὐθεντικῆς δηλαδή σύζευξης τῶν δύο σοφιῶν («ἄνω» καί θύραθεν), ἀλλά καί ἱεράρχησης τῆς δεύτερης στήν πρώτη, πού μόνη ἔχει σωτηριολογική δύναμη καί σημασία. Καί αὐτό διότι, ὅπως κήρυττε: «...ἀπό τό σχολεῖον μανθάνομεν τό κατά δύναμιν, τί εἶναι Θεός, τί εἶναι ἀγία Τριάς, τί εἶναι ἄγγελοι, τί εἶναι ἀρχάγγελοι, τί εἶναι δαίμονες, τί εἶναι παράδεισος, τί εἶναι κόλασις, τί εἶναι ἁμαρτία, ἀρετή. Ἀπό τό σχολεῖον μανθάνομεν, τί εἶναι ἀγία Κοινωνία, τί

εἶναι Βάπτισμα, τί εἶναι τό ἅγιον Εὐχέλαιον, ὁ τίμιος γάμος, τί εἶναι ψυχή, τί εἶναι κορμί, τά πάντα ἀπό τό σχολεῖο τά μανθάνομεν». Ἐβλεπε δηλαδή τό σχολεῖο σάν μιά δεύτερη Ἐκκλησία, πραγματικό ναό τῆς ἀληθινῆς γνώσεως καί θεοκεντρικῆς παιδείας.

Ὡς πρός τήν ὑλικOTEχνική ὑποδομή τῶν σχολείων τοῦ Πατροκοσμᾶ, αὐτή προσφερόταν ἀπό τίς ἐκκλησίες καί τά ἐκκλησιαστικολειτουργικά βιβλία (Ψαλτήρι, Ἀπόστολος, Εὐαγγέλιο, Ὀκτώηχος, Συναξάριον, κ.λπ.). Οἱ δυτικὸπληκτοι, οἱ σημερινοὶ εὐρωπαϊστῆς, θεωροῦν αὐτά τά μέσα δείγματα καθυστέρησης καί κατὰπτωσης. Τά μέσα ὅμως ἐκεῖνα ἀναδείκνυαν ἀγίους, φορεῖς τῆς ἄνω σοφίας», πού γνωρίζουν νά ἀποτιμῶν ὀρθά καί τήν «θύραθεν». Τό παιδευτικό ὄραμα καί πρότυπο τοῦ Πατροκοσμᾶ ἦταν ὁ ὀρθόδοξος ἄνθρωπος καί ὄχι ὁ homo oeconomicus, ὁ homo capitalistikus ἢ marxisticus. Γι' αὐτό καί προέτρεπε τήν ἴδρυση σχολείων, προτείνοντας καί τήν ρωμαίικη ὀργάνωσή τους: «Νά μαζευτεῖτε ὅλοι νά κάμετε ἓνα σχολεῖον καλό· νά βάλετε καί ἐπιτρόπους νά τό κυβερνοῦν· νά βάνουν διδάσκαλον νά μανθάνουν τά παιδιά, ὅλα τά παιδιά, γράμματα, πλούσια καί φτωχά». Στή συνείδηση καί ἐμπειρία τοῦ Πατροκοσμᾶ τόν κατά ἀλήθειαν ἄνθρωπον ἀναδεικνύει τό αὐθεντικό σχολεῖο τῆς ἐλληνορθόδοξης παράδοσης. «Ἄν δέν παιδευόμεθα, ἀδελφοί μου, παρά τρώγομεν καί πίνομεν καί χαιρόμεθα καί χορεύομεν, δέν πρέπει νά λεγόμεθα ἄνθρωποι, ἀλλά ζῶα ἄλογα», ὑπονοώντας ἀσφαλῶς κάποιες ἀνάλογες συμπεριφορές. Αὐτός ὅμως γνωρίζει καί ὁμολογεῖ τήν δύναμη τοῦ σχολεῖου τῆς

παράδοσής μας στην άγωγή του ανθρώπου. Υπάρχει, άλλωστε, άμεση σχέση μεταξύ των ὄρων παιδεία-άγωγή και μόρφωση. Ἡ παιδεία, ὡς παιδείωση του ανθρώπου, εἶναι ἡ άγωγή και καθοδήγησή του πρὸς ἓνα συγκεκριμένο στόχο, πού άποβλέπει στή μόρφωση-διαμόρφωση τῆς προσωπικότητάς του. Ἡ μόρφωση εἶναι ὁ σκοπός τῆς άγωγῆς. Ἀντίθετα ἡ ἐκπαίδευση εἶναι ἡ πρόσληψη γνώσεων γιά τήν ανάπτυξη δεξιότητων πρὸς ανταπόκριση σέ πρακτικά προβλήματα του βίου. Δεξιότητες ὅμως ἔχουν και τά ζῶα.

Ἡ παιδεία του Πατροκοσμᾶ μειῖ ὄχι στον «άνθρωπισμό» ὡς humanismus, πού άγνοεῖ τόν ἄνθρωπο, ἀλλά στον ἄνθρωπισμό του Χριστου, πού θέτει στό κέντρο τόν ἄνθρωπο και τήν διακονία του. «Τήν άγάπην -λέγει- ἐπειδή δέν τήν ἡξεύρετε, πρέπει, παιδιά μου, νά στερεώνετε σχολεῖα. Διατί πάντα εἰς τά σχολεῖα γυμνάζονται οἱ ἄνθρωποι και ἡξεύρουν νά μανθάνουν, τό τί εἶναι Θεός, τό τί εἶναι ἄγγελοι, τό τί εἶναι καταραμένοι δαίμονες και τό τί εἶναι ἡ ἀρετή των δικαίων (=ἀγιότητα). Τό σχολεῖον

(βέβαια, ὅπως τό γνωρίζει αυτός) φωτίζει τούς ἄνθρώπους, ἀνοίγουν τά ὀμμάτια των εὐσεβῶν και ὀρθοδόξων χριστιανῶν νά μανθάνουν τά μυστήρια». Γι' αυτό και ἐπισημαίνει τίς συνέπειες τῆς ἔλλειψης παιδείας - και μάλιστα τῆς ὀρθῆς: «Δέν βλέπετε, ὅπου τό Γένος μας, ἀλλά και ἡ κοινωνία μας ἀχρεῖωσε ἀπό τήν ἀλήθεια και ἐγίναμε ὡσαν τά θηρία»! Και συμπληρώνει: Τό κακό θά ἴρθει ἀπό τούς γραμματισμένους», τούς φορεῖς, δηλαδή, τῆς «σοφίας του κόσμου τούτου» (πρβλ. Ἰακ. 3, 15 ἔπ.).

Ἡ Πατροκοσμᾶς, και στό παιδαγωγικό κήρυγμά του, συμπορεύεται μέ τούς ἡσυχαστές Πατέρες και τούς συγχρόνους του Κολουβάδες. Ἐθνικά πλησιάζει περισσότερο τόν Ρήγα και τόν Βούλγαρη, παρά τόν Κοραῆ. Ἀπό τόν Κοσμᾶ και τόν Ρήγα βγαίνει κατ' εὐθείαν τό 1821. Μέ τόν Κοραῆ και τούς ὀπαδούς του ἀνοίγεται ὁ δρόμος στον λογιωτατισμό και τόν (δουλικό) φιλοδυτικισμό. Γι' αυτό, πιστεύουμε, ἔχει ὁ Πατροκοσμᾶς τά γνωρίσματα του γνήσια παραδοσιακοῦ λαϊκοῦ φωτιστῆ και ἀναγεννητῆ.

Σημ. Γιά τά λόγια του Πατροκοσμᾶ βλ. ἐπισκόπου Αὐγουστίνου Ν. Καντιώτου, Μητροπολίτου Φλωρίνης: *Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός*, Ἀθήνα 1977⁹. Ἰωάννου Β. Μενούνου: *Κοσμᾶ του Αἰτωλοῦ Διδασχῆς*, Ἀθήνα χ.χρ.).

Ὁ Ἱερομάρτυς Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός στήν ὕμνολογία τῆς Ἐκκλησίας

Τοῦ καθηγητοῦ Μιχ. Γ. Τρίτου,
Κοσμήτορος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ.

ΠΡΟΣ ΤΙΜΗΝ τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος καὶ ἱσαποστόλου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ γράφτηκαν δύο ἁσματικές Ἀκολουθίες, οἱ ὁποῖες διακρίνονται γιὰ τὴ φιλολογικὴ τους ἀριότητα καὶ τὸ θεολογικὸ τους βάθος. Ἡ πρώτη εἶναι πόνημα τοῦ ἐκ Γραμμένου τῆς Ἡπειροῦ Διδασκάλου τοῦ Γένους Σαπφείρου Χριστοδουλίδου¹ καὶ ἐκδόθηκε στὴ Βενετία τὸ 1814. Ἡ δεύτερη εἶναι ποίημα τοῦ ἐκ Δρόβιανης τῆς Βορείου Ἡπειροῦ ὕμνογράφου τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας Μοναχοῦ Γερασίμου Μικραγιαννανίτου². Περιλαμβάνεται στὸ βιβλίο μου Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, ὁ φωτιστὴς τοῦ Γένους – ὁ Προφήτης, πού ἐκδόθηκε ἀπὸ τὴν Ἀποστολικὴ Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος σὲ πρώτη ἔκδοση τὸ 2000 καὶ δεύτερη τὸ 2009.

Καὶ οἱ δύο ἁσματικὲς ἀκολουθίες συναγωνίζονται σὲ ὑψηλοὺς τόνους καὶ λυρικές ἐκφράσεις, γιὰ νὰ ἐγκωμιάσουν «Κοσμᾶν τὸν θεῖον τὸν μέγαν καθηγεμόνα καὶ διδάσκαλον, τὸν πράξει καὶ θεωρία διαλάμφαντα, καὶ πρὸς γνῶσιν θεῖαν ἀνθρώπων πλήθη, διδαχαῖς ποικίλαις, καὶ λόγοις θεῖοις ἐπαλείφαντα...»³.

Τόσο ὁ Σάπφειρος Χριστοδουλίδης ὅσο καὶ ὁ Μοναχὸς Γεράσιμος ἔχουν ἀπόλυτη συναίσθηση τῆς ἀναξιότητάς τους νὰ ὑμνήσουν τὸν ἱερομάρτυρα Κοσμᾶ. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ δύο τους ζητοῦν τὴ βοήθεια τοῦ Δομήτορος τῆς Ἐκκλησίας Κυρίου γιὰ

νὰ ὑμνήσουν ἐπάξια τὸν ἅγιο τῆς Ἐκκλησίας καὶ φωτιστὴ τοῦ Δούλου Γένους. Στὸ πρῶτο τροπᾶριο τῆς τρίτης ὠδῆς τοῦ κανόνα τῆς ἐορτῆς ὁ Σάπφειρος Χριστοδουλίδης γράφει: «Λελεπρωμένον μου τὸν νοῦν, ταῖς τῶν παθῶν κακωδίαις, ἀνακάθαρρον ταῖς ἰκεσίαις σου Μάκαρ, καὶ ἀπόπλυνον φωτὶ τῆς θείας ἐπιγνώσεως, ὅπως κἀγὼ δοξάζω, τὸν σέ δοξάσαντα Κύριον»⁴. Μὲ τὸ ἴδιο πνεῦμα γράφει ὁ Μοναχὸς Γεράσιμος, στὸ πρῶτο τροπᾶριο τῆς πρώτης ὠδῆς τοῦ κανόνα τῆς ἁσματικῆς του ἀκολουθίας: «Καταύγασον Κύριε, τὴν σκοτισθεῖσαν καρδίαν μου, φωτὶ τῆς σῆς χάριτος, ὅπως ὑμνήσω Χριστέ, θεῖοις ἁσμασι Κοσμᾶν τὸν θεηγόρον, τὸν πᾶσι κηρύξαντα λόγον τὸν ἔνθεον»⁵.

Καὶ στίς δύο ἁσματικὲς ἀκολουθίες οἱ ἐγκωμιαστικοὶ χαρακτηρισμοὶ γιὰ τὸν ἅγιο Κοσμᾶ εἶναι πάρα πολλοί. Ὁ Σάπφειρος Χριστοδουλίδης ἀποκαλεῖ τὸν Κοσμᾶ «Χριστολάτρη», «Μέγα Καθηγεμόνα καὶ Διδάσκαλον», «ὑπόδειγμα εὐσεβείας», «τοῖς Ἀναργύροις ἐφάμιλλον», «τὸν ἴσα φέροντα τοῖς Ἀποστόλοις», «ἀσκητῶν ἐγκαλώπισμα», «Μαρτύρων καύχημα», «Ἱερομύστην», «Παῦλον τὸν ζηλωτὴν»⁶.

Μὲ τὴ σειρά του ὁ ὕμνογράφος Γεράσιμος ὀνομάζει τὸν ἅγιο Κοσμᾶ «πολύφωτον ἥλιον», «Εὐαγγελίου τὸν μέγαν ὑποφήτην», «στήριγμα τῆς Ἐκκλησίας», «μι-

μητήν τῶν Ἀποστόλων», «Ἀγωνύμου Ὅρους καύχημα», «οὐράνιον ἄνθρωπον», «ἐπίγειον ἄγγελον», «Μαρτύριον ἰσοστάσιον», «μιμητήν καί ὁμότροπον τῶν Ἀποστόλων», «ἐκφάντορα τοῦ Εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης», «Μιμητήν τῶν Ἀποστόλων», «στῦλον τῆς Ἐκκλησίας», «ἱερέων καλλονή», «Ὅσιων τύπον», «Μαρτύρων σύναθλον»⁷.

Σέ ἡλικία 45 ἐτῶν ὁ ἅγιος Κοσμᾶς, ἀφοσιωμένος στήν ἄσκηση καί στήν προσευχή τῆς ἀγιορείτικης ζωῆς, δέχεται τήν κλήση τοῦ Θεοῦ γιά τόν εὐαγγελισμό τῶν ἀνθρώπων. Τό γεγονός αὐτό περιγράφει ὠραιότατα ὁ ὕμνογράφος Γεράσιμος. «Ὁ νοῦς σου δεξάμενος ἐν Ἄθῳ, τάς θείας ἐλλάμψεις μυστικῶς, Κοσμᾶ θεομακάριστε, διδάγματα σωτήρια, οἷα κρουνός ἀνέβλυσεν, εἰς εὐσεβῶν περιποίησιν»⁸.

Γεμάτος πνευματικές ἐμπειρίες ἐγκαταλείπει τή Μονή τῆς μετανοίας του, τή Μονή Φιλοθέου, καί δίδεται μέ ὅλες του τίς δυνάμεις στή διακονία τοῦ «ἐν αἰχμαλωσία» εὐρισκομένου Γένους. Ὁ Σάπφειρος Χριστοδουλίδης περιγράφει ὠραιότατα αὐτή τή σκηνή στό δοξαστικό τοῦ ἑσπερινοῦ: «Τῶν ὄντων ἐκμελετήσας τό ἄστατον, καί τόν Σταυρόν τοῦ Χριστοῦ εὐαγγελικῶς ἐπ' ὤμων ἀράμενος, ἀποστολικῶς τόν λόγον τῆς εὐσεβείας πᾶσι διέσπειρας, ἀναργύρωσ τήν χάριν τῶν ἰαμάτων δαφνιλευόμενος»⁹.

Ὁ ἅγιος Κοσμᾶς διέτρεξε ὅλη τήν ἡπειρωτική Ἑλλάδα, πιθανόν καί τό βόρειο τμήμα τῆς Πελοποννήσου, καθώς καί ἄρκετά νησιά τοῦ Αἰγαίου καί τοῦ Ἰονίου Πελάγους. Ἰδιαίτερη μέριμνα ἔδειξε γιά τήν Ἐνιαία Ἡπειρο, ὅπου τά προβλήματα ἦταν πολλά, λόγω τῶν συχνῶν ἐξισλαμισμῶν.

Ὁ Μοναχός Γεράσιμος στήν Ἀκολουθία του ἀναφέρει ἰδιαίτερα τίς περιοδεῖες τοῦ

ἀγίου Κοσμᾶ μέ τό χριστοκεντρικό του κήρυγμα καί τοὺς ἀγῶνες του γιά τή διατήρηση τῆς ἐθνικῆς ἰδιοπροσωπίας. Στό δεύτερο ἰδιόμελο τῆς λιτῆς γράφει: «Ἀποστολικήν ἀνύσας πορείαν, πλείστας πόλεις καί χώρας διέδραμες, ὡς οὐράνιος ἄνθρωπος, καί ἐπίγειος ἄγγελος, Κοσμᾶ Ἰσαπόστολε...»¹⁰. Στό πρῶτο τροπάριο τῆς ζ΄ ᾠδῆς ὁ ἴδιος ὕμνογράφος, ἀπευθυνόμενος στόν ἅγιο Κοσμᾶ, γράφει: «Οὐκ ἐνάρκησας, τοῖς δρόμοις τοῦ κηρύγματος, Πάτερ θλιβόμενος, ἀλλά προθύμῳ ψυχῇ, τοῖς πᾶσιν ἐκήρυξας, λόγον τῆς πίστεως, καί διήγειρας, πρός ἐργασίαν Ἄγιε, ἐναρέτου πολιτείας»¹¹. Στό τρίτο προσόμοιο, τοῦ ἑσπερινοῦ ὁ ὕμνογράφος Γεράσιμος τόν παραλληλίζει μέ τόν Ἀπόστολο Παῦλο: «Ὡς ὁ Παῦλος ὁ ἔνθεος, τό Χριστοῦ Εὐαγγέλιον πανταχοῦ ἐκήρυξας ἱερώτατε, ἐκ Βυζαντίου ἀρξάμενος, δυνάμει τοῦ πνεύματος, μέχρι δέ Ἰλλυρικῶν, γεγονῶς πλείστους ἔσωσας, τοῖς σοῖς σκάμμασι...»¹². Ἐναφορά στή δράση τοῦ ἀγίου ἔχουμε καί στό δεύτερο προσόμοιο: «Καί ἐν Ἄθῳ διέπρεψας, καί ἐν πόλει τοῦ Βύζαντος, διδαχαῖς καί πράξεσι θείας πίστεως, Μακεδονίαν δέ Ἄγιε, καί Ἡπειρον ἅπασαν, δρόμῳ Ἀποστολικῶν, καί τάς νήσους διέτρεξας, πόνοις πλείοσι...»¹³.

Στούς κόπους, στοὺς μόχθους καί στοὺς ἀγῶνες τοῦ Πατρο-Κοσμᾶ γιά τή διάδοση τοῦ Εὐαγγελίου τῆς Εἰρήνης, ἀναφέρεται καί ὁ Διδάσκαλος τοῦ Γένους Σάπφειρος Χριστοδουλίδης στή μεστή πνευματικῶν ἐννοιῶν Ἀκολουθία του: «Τοὺς λαμπροὺς ἀγῶνας στό, οὓς ὑπέρ τῆς πίστεως ἠγωνίσαι, τίς διηγῆσεται, ἱερομάρτυς πανένδοξε; τοὺς ἰδρώτας, τοὺς πόνους, τοὺς ἀνάπᾶσαν πόλιν προσγινομένους σοι διά τό κήρυγμα»¹⁴. Σέ ἄλλο σημεῖο τῆς ἴδιας ἀκολουθίας ἀναγράφεται: «Τοῖς ἐνθέοις

διδάγμασι, τὴν ὑφήλιον ἅπασαν, εὐσεβῶς κατήρδευσας, Ἱερῶτατε, σπείρας τὸν λόγον τῆς πίστεως, Κοσμᾶ ἀξιάγαστε, ταῖς τῶν πάντων ἀκοαῖς, καὶ κομῶντας ὡς στάχυας ἐναπέδειξας...»¹⁵.

Ἦταν τόσο μεγάλο τὸ πάθος τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ γιὰ τὸν εὐαγγελισμό τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, ὥστε, ὅπως γράφει ὁ Σάπφειρος Χριστοδουλίδης στό δοξαστικό τῶν Αἰνῶν, «οὐ γάρ ἔδωκεν ὕπνον αὐτοῦ τοῖς ὀφθαλμοῖς οὐδέ τῶν πόνων ἀνάπαυσιν, ἕως οὗ τὸν λόγον τοῦ Εὐαγγελίου τοῖς πιστοῖς διετράνωσε· καὶ τὰς καρδίας τῶν πιστῶν ἐκ βυθοῦ τῆς πλάνης εἰς ἐπίγνωσιν θείαν μετήγαγε»¹⁶.

Μεταξὺ τῶν πολλῶν χαρισμάτων τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ διακρίνεται καὶ τὸ χάρισμα «τοῦ θαυματουργεῖν». Στὴν μέ ἡμερομηνία 2 Μαρτίου 1779 ἐπιστολὴ του πρὸς τὸν ἀδελφὸ του Χρῦσανθο, σχολάρχῃ στή Νάξο, γράφει γιὰ τὰ θαυμαστά σημεία, τὰ ὁποῖα μέσῳ αὐτοῦ πραγματοποιοῦσε ὁ Θεός: «...τὰ κατ' ἐμέ καὶ περὶ ἐμέ φαίνονται πολλά καὶ ἀπίστευτα εἰς τοὺς πολλοὺς καὶ μῆτε ἐγὼ δύναμαι νὰ καταλάβω... ἕως τριάκοντα ἐπαρχίας περιῆλθον, δέκα σχολεῖα ἑλληνικὰ ἐποίησα, διακόσια διὰ κοινὰ γράμματα, τοῦ Κυρίου συνεργοῦντος καὶ τὸν λόγον μου βεβαιοῦντος διὰ τινῶν ἐπακολουθησάντων σημείων...»¹⁷.

Σύμφωνα μέ τὸ ἀπολυτίκιο τῆς Ἀκολουθίας τοῦ Σαπφείρου Χριστοδουλίδου, ὁ ἅγιος Κοσμᾶς «νέμει τὰς ἰάσεις τοῖς πιστῶς προσιοῦσιν»¹⁸. Ἡ ἁγία Κάρα του, τὴν ὁποῖα ἰδιαιτέρως εὐλαβεῖτο καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ ἀλλόθρησκος Ἀλῆ Πασᾶς, εἶναι πηγὴ θαυμάτων. Ὁ ἴδιος ὑμνογράφος ἀφιερώνει μεγάλο μέρος τῆς ἁσματικῆς του ἀκολουθίας στά θαύματα τοῦ ἁγίου. Στό τρίτο στιχηρὸ προσόμοιο τοῦ ἔσπερι-

νοῦ ὁ ὑμνογράφος προτρέπει: «Τῶν εὐσεβῶν ἅπαν σύνταγμα ἐγκωμίων ἀνθῆσιν ἐπιλέκτοις, τοῦ Χριστοῦ θεράποντος στέψωμεν Κάραν τὴν Ἁγίαν χρεωστικῶς»¹⁹, «ἐξ ἧς ἄφθονα προχεῖται τὰ ἰάματα καὶ δαφιλῆ τοῖς πόθῳ προσιοῦσιν ἐνεργεῖται τὰ θαυμάσια»²⁰. Γιὰ τὸ ἴδιο θέμα ὁ ὑμνογράφος Γεράσιμος γράφει στό β' τροπάριο τῆς λιτῆς: «...σοφία γάρ καὶ χάριτι, ἐπιστώσω τὸν λόγον, καὶ θαυμάτων δυνάμεσιν, ἀμφοτέρα ἐπισφράγισας...»²¹. Ἐπίσης, στό δεύτερο τροπάριο τῆς ε' ὠδῆς ὁ Γεράσιμος γράφει: «Νοσοῦσας ἰάτρευσας, ψυχὰς λόγῳ τῆς χάριτος, καὶ τὰς τῶν σωματῶν ἀσθενείας, ἰᾶσαι Πάτερ τῇ ἐπικλήσει Χριστοῦ, Ἀποστολικὴν χάριν λαβών, Κοσμᾶ Ἰσαπόστολε, ἐν ὑστέροις τοῖς ἔτεσι»²².

Στόν ἱερομάρτυρα Κοσμᾶ ὁ Κύριος χάρισε «τῶν θαυμάτων τὴν ἐνέργειαν», «ἀντάξιον τῶν πόνων», στοὺς ὁποίους ὁ ἴδιος ὑποβλήθηκε γιὰ τὴ διάδοση τοῦ Εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης. Ἡ πόλη τῶν Βελεγράδων, σημερινὸ Μπεράτι, δικαιολογημένα κατέχει τὰ λείψανα τοῦ ἁγίου «ὡς ὄντως θεῖον πλοῦτον καὶ θησαυρόν τῶν θαυμάτων ἀκένωτον»²³.

Καὶ οἱ δύο ὑμνογράφοι δὲν ξεχνοῦν νὰ ἀποδώσουν τὴν ὀφειλομένη τιμὴ στή γήινη πατρίδα τοῦ ἁγίου, τὴν Αἰτωλία. Γιὰ τὸν Σάπφειρο Χριστοδουλίδη «Αὐχεῖ λαμπρῶς ἡ Αἰτωλία, τὸν κοσμῆτορα Κόσμου παντός τὸν Μέγαν, Ἱερέα Θεοῦ, βλαστήσασα ὡς ρόδον οὗ τῆς ὁσμῆς ἐπλήσθησαν οἱ ἐν πίστει προσιόντες»²⁴. Στό Κοντάκιο τῆς ἑορτῆς ὁ ἴδιος ὑμνογράφος ἀρχίζει μέ τὴ φράση «Τῆς Αἰτωλίας προελθῶν Θεοφόρε καὶ ἐν τῷ Ἄθῳ μοναστῆς χρηματίσας...»²⁵. Ὁ Μοναχὸς Γεράσιμος τὸν ἀποκαλεῖ «Αἰτωλίας τὸ βλάστημα, Ἐκκλησίας τὸ στήριγμα, καὶ σοφόν διδάσκαλον θείῳ

Πνεύματι»²⁶. Σέ άλλα σημεία «χαίροις τῆς Αἰτωλίας βλαστός τοῦ Ἀγιωνύμου Ὁρους καύχημα...»²⁷. «Χαίροις τῆς Αἰτωλίας βλαστός, τῆς Ἐκκλησίας θεοφόρος διδάσκαλος»²⁸. «Ἐξ Αἰτωλίας ἀνέτειλας, καί πάση τῇ Ἑλλάδι ἐξέλαμψας»²⁹. «Χαίρει ἐν σοί Αἰτωλία ἢ σέ βλαστήσασα, καί Ἄθως χαρμωσύνως, τὴν σὴν χάριν κηρύττει»³⁰.

Ὁ ἅγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, «ὁ κόσμος κόσμος, ἢ δ' ὠραίότης»³¹, ὑπῆρξε μεγάλη καὶ πολυδιάστατη πνευματικὴ προσωπικότητα. Μάρτυς, Κῆρυξ, Ἀπόστολος, Μοναστής, Ἱερεύς. Αὐτός ὁ σπάνιος συνδυασμός τῶν χαρισμάτων τοῦ ἁγίου Πνεύματος στό πρόσωπο τοῦ ἁγίου ὠθεῖ τόν ὑμνογράφο νά ἀναφωνήσει: «Τί σε προσκαλέσωμεν, τρισμάκαρ; Μάρτυρα, ὅτι ὑπὲρ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ τό σόν αἷμα ἐξέχεας· Κήρυκα, ὅτι τόν τόνον τῆς τοῦ Χριστοῦ βασιλείας τοῖς πᾶσιν ἐκήρυξας· Ἀπόστολον, ὅτι τόν λόγον τοῦ Εὐαγγελίου, ἀποστολικῶς τοῖς πιστοῖς διετράνωσας· Μοναστήν τε, ὅτι τόν σόν βίον ὥσπερ κάτοπτρον καθαρὸν τῆς ἀσκήσεως ἐγκατέλιπες· Ἱερέα, ὅτι ἱερουργῶν, σεαυτὸν ὥσπερ

θυσίαν καθαρὰν προσήγαγες τῷ Κυρίῳ σου»³².

Ὁ Ἱερομάρτυς καὶ Ἰσαπόστολος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, ἀφοῦ στήν ἐπίγεια ζωὴ του «διήλθεν διὰ πυρός καὶ ὕδατος», βρῖσκεται ἤδη δοξασμένος καὶ δικαιομένος στήν ἀτέρμονη αἰωνιότητα, «ὅπου ἤχος καθαρὸς ἐορταζόντων». Ἡ στρατευομένη Ἐκκλησία διὰ τῶν δύο ὑμνογράφων του, τοῦ Σαμφείρου Χριστοδουλίδου καὶ τοῦ Μοναχοῦ Γερασίμου Μικραγιαννανίτου, ἱκετεύει τόν Ἅγιο «ὡς παρρησίαν ἔχων πολλήν πρὸς τόν Σωτῆρα Κύριον»³³, «μὴ διαλίπη πρεσβεύων, ὑπὲρ τῶν πίστει καὶ πόθῳ προσιόντων τῇ Σορῶ τῇ ἀγία, καὶ πιστῶς ἐκτελούντων τὴν σεβάσμιον μνήμην αὐτοῦ»³⁴. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ἐκ βαθέων προσευχὴ τοῦ Μοναχοῦ Γερασίμου, στό τρίτο τροπάριο τοῦ Θ' κανόνα τῆς γιορτῆς:

«Ἵψωσον Θεῶ, Κοσμᾶ Ἰσαπόστολε, χείρας ἰκέτιδας, πάσης πλάνης ῥώσασθαι, τὴν Ἐκκλησίαν νῦν τὴν Ὁρθόδοξον, εἰρήνην τῇ Ἑλλάδι δέ πάση δωρήσασθαι, καὶ πταισμάτων, κάμοι Πάτερ ἄφεσιν, τῷ τούς ὕμνους σοι τούτους ὑφάναντι»³⁵.

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Ὁ Σάμφειρος Χριστοδουλίδης ἢ Ζαφείριος Γραμμενιάτης γεννήθηκε στό χωριό Γραμμένο Ἰωαννίνων στά τέλη τοῦ ιη' αἰ. Μαθήτευσε στά Ἰωάννινα, κοντά στό μεγάλο δάσκαλο Κοσμᾶ Μπαλάνο. Μέχρι τό 1814 δίδαξε στή Μπαλιαναία Σχολή ὡς συνδιδάσκαλος τοῦ σχολάρχου Κωνσταντίνου Καμιναρίδου. Κατόπιν δίδαξε στό Μπεράτι καὶ ἀργότερα στό Ἑλληνοσχολεῖο τοῦ Μετσόβου, ἀπό τό 1826-1833. Μέχρι τό 1835 δίδαξε στό Βελιγράδι. Τό 1840 τόν συναντοῦμε τριτεύοντα στή Ζωσιμαία Σχολή. Ἀπό τό 1850 μέχρι τό θάνατό του, τό 1856, βρισκόταν στή Σμύρνη κοντά στό γιό του Παῖσιο, Μητροπολίτη Σμύρνης καὶ μετέπειτα

Φιλιππουπόλεως. Ἐγραψε τὴν Ἀκολουθία τοῦ ἔθνομάρτυρος καὶ ἰσαποστόλου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, ὕστερα ἀπό προτροπὴ καὶ αἴτηση τοῦ Μητροπολίτου Βερατίου Μελετίου. Βλ. ΜΙΧΑΛΗ Γ. ΤΡΙΤΟΥ: Ἡ Πατριαρχικὴ Ἐξαρχία Μετσόβου (1659-1924), Ἰωάννινα 1990, σσ. 117-118.

2. Ὁ Γεράσιμος Μικραγιαννανίτης, κατὰ κόσμον Ἀθανάσιος-Ἀναστάσιος Γραικας, γεννήθηκε τό 1904 στή Δρόβιανη τῆς Βορείου Ἠπείρου. Τά πρῶτα γράμματα διδάχθηκε στό Δημοτικὸ Σχολεῖο τῆς γενέτειράς του καὶ στή συνέχεια στό Δ' Γυμνάσιο Κολωνακίου Ἀθηνῶν καὶ στή Σχολὴ Ἑλληνικῆς Παιδείας. Τό 1923 μετέβη στό Ἅγιον Ὄρος, ὅπου σέ ἡλικία 19

ἐτῶν ἐγκαταστάθηκε ὡς Δόκιμος στό κελλί τοῦ Τιμίου Προδρόμου τῆς Σκήτης τῆς Ἁγίας Ἐννης, ἔχοντας ὡς Γέροντα τόν Μικρασιάτη Ἱερομόναχο Μελέτιο Ἰωαννίδη. Ἡ ὑμνογραφική του παραγωγή ὑπερβαίνει τά 1.500 ἔργα (πανηγυρικές ἀκολουθίες, ἀναπληρώσεις ἀκολουθιῶν, παρακλητικοί κανόνες, οἴκοι, τροπάρια καί ὕμνοι). Ὡς ἐπιβράβευση τοῦ ὑμνογραφικοῦ του ἔργου τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο τοῦ ἀπένευμε τό ὀφφίκιο τοῦ ὑμνογράφου τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, τήν 25^η Αὐγούστου 1959. Ἐκοιμήθη ἐν Κυρίῳ τήν 7^η Δεκεμβρίου 1991, σέ ἡλικία 86 ἐτῶν.

3. ΣΑΠΦΕΙΡΟΥ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΙΔΟΥ: Ἀκολουθία καί Βίος τοῦ ἐν ἁγίοις πατρός ἡμῶν Κοσμᾶ τοῦ ἱερομάρτυρος καί ἰσαποστόλου, Βενετία 1814, σ. 3.

4. Ὁ.π., σ. 12.

5. ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ ΜΙΚΡΑΓΙΑΝΝΑΝΙΤΟΥ: Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου ἐνδόξου Ἱερομάρτυρος καί ἰσαποστόλου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, στό βιβλίον ΜΙΧΑΗΛ Γ. ΤΡΙΤΟΥ: Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, ὁ Φωτιστής τοῦ Γένους – ὁ Προφήτης, ἔκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήναι 2009², σ. 122.

6. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΙΔΟΥ, ὁ.π., σ. 113.

7. ΜΙΚΡΑΓΙΑΝΝΑΝΙΤΟΥ, ὁ.π., σ. 113.

8. Ὁ.π., σ. 123.

9. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΙΔΟΥ, ὁ.π., σ. 4.

10. ΜΙΚΡΑΓΙΑΝΝΑΝΙΤΟΥ, ὁ.π., σ. 117.

11. Ὁ.π., σ. 127.

12. Ὁ.π., σ. 114.

13. Ὁ.π.

14. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΙΔΟΥ, ὁ.π., σ. 5.

15. Ὁ.π., σ. 6.

16. Ὁ.π., σ. 16.

17. ΦΑΝΗ ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΥ: Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, Ἀθήναι 1940, σ. 109.

18. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΙΔΟΥ, ὁ.π., σ. 9.

19. Ὁ.π., σ. 4.

20. Ὁ.π., σ. 14.

21. ΜΙΚΡΑΓΙΑΝΝΑΝΙΤΟΥ, ὁ.π., σ. 117.

22. Ὁ.π., σ. 124.

23. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΙΔΟΥ, ὁ.π., σ. 17.

24. Ὁ.π., σ. 15.

25. Ὁ.π., σ. 14.

26. ΜΙΚΡΑΓΙΑΝΝΑΝΙΤΟΥ, ὁ.π., σ. 114.

27. Ὁ.π., σ. 114.

28. Ὁ.π., σ. 119.

29. Ὁ.π., σ. 125.

30. Ὁ.π., σ. 129.

31. Ὁ.π., σ. 5.

32. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΙΔΟΥ, ὁ.π., σ. 7.

33. Ὁ.π., σ. 4.

34. Ὁ.π.

35. ΜΙΚΡΑΓΙΑΝΝΑΝΙΤΟΥ, ὁ.π., σ. 128.

Ἦ «προφήτης» ἅγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός

ἸΑλεξάνδρου Σ. Καριώτογλου,
Δρος Θεολογίας

ΗΡΩΙΚΗ σχεδόν μορφή τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ ἐρευνηθήκε ἄρκετά κατά τίς τελευταῖες δεκαετίες¹. Τό μέχρι σήμερα συγκεντρωμένο ὕλικό μᾶς παρέχει τό πλέον κατάλληλο ἔδαφος γιά τήν διερεύνηση καί ἀξιολόγηση τοῦ Κοσμᾶ ὡς προφητικῆς μορφῆς. ἸΑπό τούς λίγους ἐρευνητές τοῦ Κοσμᾶ, ὡς προφήτη καί ἀποκαλυπτικοῦ ἄνδρα, ὕπῆρξε ὁ Wilhelm Krause μέ τήν μικρή, ἀλλά ἀξιολογότατη ἐργασία του γιά τίς προφητεῖες του². Αὐτός συγκέντρωσε τό ἐπιστημονικό του ἐνδιαφέρον στίς προφητεῖες τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ γιά τρεῖς βασικά λόγους:

α) ἸΑν οἱ προφητεῖες εἶναι γνήσιες ἱστορικά, τότε ἀποτελοῦν πολύτιμη μαρτυρία γιά τήν κατά τό δεύτερο μισό τοῦ 18ου αἱ. πολιτική δράση τῶν μοναχῶν τοῦ ἸΑγίου ἸΑορους, τῶν ἀσκουμένων ἐκτός τῶν μονῶν τους.

β) ἸΑνεξάρτητα ἀπό τήν ἱστορική τους γνησιότητα, οἱ προφητεῖες μέ τόν ἐσχολογικό καί χιλιαστικό προσανατολισμό εἶναι χαρακτηριστικά δείγματα τοῦ χαρακτῆρα καί τῶν ἐλπίδων τοῦ λαοῦ.

γ) ἸΑ μορφή, μέ τήν ὁποία γίνεται ἡ διήγηση τῶν προφητειῶν, εἶναι σημαντική, ἂν λάβει κανεῖς ὕπ' ὄψη τήν ἐπίδραση τήν ὁποία εἶχαν στό ἀκροατήριο τοῦ Κοσμᾶ. Σ' αὐτές διαλάμπουν δραματικά στοιχεῖα, γνωστά ἀπό τήν ἀρχαία τραγωδία, ὅπως ὁ προφήτης ἡ ὁ χορός

στό πρόσωπο τοῦ λαοῦ³.

ἸΑ Krause ἔχει χρησιμοποιήσει τήν ἔκδοση τῶν προφητειῶν τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ, ἡ ὁποία ἔγινε ἀπό τόν Μ. Καλυβόπουλο στό περιοδικό «ἸΑ Βόρειος ἸΑπειρος» (τεύχη 13-18). ἸΑ ἔκδοσή τους συνοδεύεται ἀπό τίς σχετικές ἐρμηνεῖες τοῦ ἐκδότη⁴.

ἸΑ ὕπῆρξε, ὁμῶς, ὁ ἅγιος Κοσμᾶς, προφητική μορφή; Μπορεῖ νά συμπεριληφθεῖ στούς χρησμολόγους τῆς ἐποχῆς τήν ὁποία ἐξετάζουμε; Πιστεύουμε ὅτι ἀνεξάρτητα ἀπό τήν γνησιότητα ὄλων τῶν προφητειῶν του⁵, ἡ εἰκόνα τήν ὁποία ἀποκομίζει κανεῖς τόσο ἀπό τίς Διδαχές του⁶, ὅσο καί ἀπό τίς πληροφορίες τῶν συγχρόνων του, εἶναι ὅτι ὄντως πρέπει νά συγκαταλεχθεῖ μεταξύ τῶν χρησμολόγων. ἸΑ ἔξ ἄλλου, ὁ ἴδιος πιστεύει ὅτι προφήτης εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἡξέυρει τά περασμένα καί τά μέλλοντα⁷.

ἸΑ Φάνης Οἰκονόμου πιστεύει ὅτι «ὁ ἴδιος ὁ Κοσμᾶς εἶχε συνείδησιν τῆς θαυματουργικῆς καί προφητικῆς ἱκανότητός του καί ἐπίστευεν ὅτι αὐταῖ ἐδόθησαν εἰς αὐτόν παρά τοῦ Θεοῦ πρὸς ὄφέλεια τοῦ λαοῦ». Γι' αὐτό, ὅπως λέει ὁ ἴδιος συγγραφέας, «εἰς τόν ἀδελφόν του Χρῦσανθον ἔγραφε σχετικῶς: τά κατ' ἐμέ δέ καί περί ἐμέ φαίνονται πολλά καί ἀπίστευτα εἰς πολλούς... Τοῦ Κυρίου συνεργῶντος καί τῶν λόγων μου βεβαιούντων διά τι-

νων ἐπακολουθησάντων σημείων»⁸.

Ἐκτός ἀπό τίς πρακτικές διδασχές, συμβουλές καί ἐνέργειές του γιά τήν διάδοση τῶν γραμμάτων καί τήν ἐνίσχυση τῆς πίστεως στόν λαό, ἀναδεικνύεται καί προφητική μορφή, ὄχι μόνον γιατί ἐπιβαλλόταν στόν λαό ὡς τέτοια μορφή γέροντα προφήτη, ἀλλά καί γιατί ὑπῆρξε μέ τήν στενή ἔννοια, «ἀποκαλυπτικό» πρόσωπο καί ὄραματιστής τοῦ μέλλοντος τῶν ὑποδούλων Χριστιανῶν.

Πρῶτα-πρῶτα, στά κηρύγματά του καί στίς διδασχές του εὐκαιριακά μιλοῦσε γιά τά γεγονότα τά μέλλοντα νά συμβοῦν κατά τήν συντέλεια τοῦ κόσμου. Γι' αὐτόν ὁ χρόνος τῆς συντελείας εἶναι ἡ ἐποχή τήν ὁποία διέρχεται ἡ ὑπόδουλη χριστιανοσύνη ἐφ' ὅσον τόσο ὁ προφήτης Ἡλίας ὅσο καί ὁ Ἀντίχριστος ἔχουν ἔλθει στόν κόσμο. Στό πρόσωπο τοῦ Πάπα καί στήν θρησκεία τοῦ Ἰσλάμ βλέπει τήν παρουσία τοῦ Ἀντιχρίστου. Τό κήρυγμά του σχετικά μέ τήν πτώση τοῦ Ἀντιχρίστου εἶναι ἐσχατολογικό. Ὁ Ἀντίχριστος, θά καταστραφεῖ, ἀφοῦ ἔλθουν στόν κόσμο «σήμερον, αὔριον... πείναις, δίψαις, πανούκλαις... θανατικά μεγάλα»⁹.

Στόν ἅγιο Κοσμᾶ τόν Αἰτωλό ἀποδίδονται καί ἄλλες προφητεῖες -122 τόν ἀριθμό- ποικίλου περιεχομένου. Οἱ περισσότερες ἀπ' αὐτές παραδόθηκαν προφορικά γι' αὐτό καί τίθεται θέμα γνησιότητας γιά πολλές ἀπ' αὐτές. Κάθε προφητεία ἀποτελεῖται ἀπό μιά σύντομη πρόταση. Αὐτή, ὡς ἐπί τό πλεῖστον, ἐφ' ὅσον λείπει ἡ συνέχεια τοῦ λόγου καί ὁ συσχετισμός της πρός τό ὅλο περιεχόμενο τοῦ λόγου, εἶναι δυσνόητη. Κάποιες προφητεῖες μᾶς δίνουν τήν ἀφορμή νά ὑποθέσουμε ὅτι οἱ περισσότερες ἀπ' αὐτές (ἀπό τίς γνήσιες

τουλάχιστον) ἀποτελοῦν τμήματα τῶν κηρυγμάτων του¹⁰. Τό κύριο ἔργο του μποροῦσε κανεῖς νά τό ὀνομάσει εἶδος «προληπτικῆς ἱεραποστολικῆς», ἀφοῦ δέν ἀναλαμβάνει νά καταπολεμήσει τό Ἰσλάμ καί τό προσηλυτιστικό ἔργο τῶν ἐκπροσώπων του, ἀλλά -ἔχοντας ὡς βάση τήν ἀντίθεση τοῦ Χριστιανισμοῦ πρός αὐτό- νά διαφωτίσει τά «ἴδια πρόβια», μέ σκοπό νά παραμείνουν πιστά στήν «ἰδίαν αὐλήν». Πέρα, ὅμως, ἀπ' αὐτό ὁ Κοσμᾶς ἀποφεύγει νά ἔλθει εὐθέως σέ σύγκρουση μέ τοὺς ἐκπροσώπους τῆς ἄλλης θρησκείας. Ἀντίθετα, παραμένει πιστός στίς ἀρχές καί ἐξουσίες τῶν ραγιαδῶν. Ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ μπροστά στόν ἱεροδικαστή (Κατῆ):

«Ἐγώ ἀφέντη μου ὡς Χριστιανός καί ἀνάξιος δοῦλος τοῦ Ἀγίου Θωμᾶ καί ραγιαῖς τοῦ Βασιλέως μου Σουλτάν Χαμίτ, προσταζόμενος ὑπό πατριαρχῶν καί ἀρχιερέων μου περιπατῶ καί διδάσκω τοὺς Χριστιανούς νά φυλάγωσι τάς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ καί νά πείθωνται εἰς τάς κατά Θεόν βασιλικὰς προσταγὰς»¹¹.

Τέσσερις ὅροι παίρνουν γι' αὐτόν θρησκευτική καί ἀνθρωπολογική σημασία καί βασιζόμενος σ' αὐτούς κινεῖ τό κήρυγμα καί τίς σκέψεις του, προσπαθώντας συγχρόνως νά διαφωτίσει τόν λαό. Ὁ ὅρος «Ἑλλην» ἰσοδυναμεῖ γι' αὐτόν μέ τόν ἄθεο καί εἰδωλόλατρη¹². Ὁ ὅρος «Ἑβραῖος» ἀντιπροσωπεύει τόν φυσικό νόμο, ἐνῶ ὁ ὅρος «Τοῦρκος» χαρακτηρίζει τόν σαρκικό νόμο. Ὁ ὅρος «Χριστιανός» τέλος, ἐρμηνεύει τόν πνευματικό νόμο, πρός τόν ὁποῖο προτρέπει τό ἐκάστοτε ἀκροατήριον¹³. Γιατί, ὅμως, ὁ πνευματικός νόμος εἶναι ἐξωτερικά ὑποταγμένος στόν σαρκικό νόμο; Ὁ ἴδιος δίνει τήν ἐξῆς ἀπάντηση: «τριακο-

σίους χρόνους μετά τήν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ μας ἔστειλεν ὁ Θεός τόν ἅγιον Κωνσταντῖνον καί ἐστερέωσε βασιλείον χριστιανικόν καί τό εἶχαν οἱ Χριστιανοί τό βασιλείον 1150 χρόνους. Ὑστερον τό ἐσήκωσεν ὁ Θεός ἀπό τούς Χριστιανούς, καί ἔφερε τόν Τοῦρκον καί τοῦ τό ἔδω-σε διά ἰδικόν μας καλόν καί τό ἔχει ὁ Τοῦρκος 320 χρόνους. Καί διατί ἔφευρον ἄλλο γένος; Διά ἰδικόν μας συμφέρον διότι τά ἄλλα ἔθνη θά μάς ἔβλαπτον εἰς τήν πίστιν, ὁ δέ Τοῦρκος ἄσπρα ἅμα τοῦ δώσης κάμνεις ὅ,τι θέλεις»¹⁴. Ἐπειδή ὁμως, τό περιεχόμενον τῆς πρότασής του εἶχε σχέση μέ τό μέλλον, ἀποχωρίστηκε ἀπό τό ὑπόλοιπο κείμενον τοῦ λόγου, καί, ἔτσι δημιουργήθηκε ἡ συλλογή τῶν προφητειῶν. Τέτοιες, ἐξ ἄλλου, προτά-σεις ἦταν ἰδιαίτερα εὐχάριστες στόν λαό, ὁ ὁποῖος διψοῦσε νά ἀκούσει λόγο

παρηγορητικό καί διαφωτιστικό σχετικά μέ τό μέλλον του.

Τό περιεχόμενον, γενικῶς, τῶν προφη-τειῶν ἔχει ὡς πηγές κυρίως εὐαγγελικά χωρία, ὅπως Ματθ. 24,1 ἐξ., Μάρκ. 13,1 ἐξ., Λουκ. 21,5 καί κείμενα τῆς Ἀποκά-λυψης. Κάποιες προφητεῖες ἀντικαθρε-φτίζουν ὀρισμένες κοινωνικές συνθήκες τῆς ἐποχῆς. Ἀναφέρονται στόν πόλεμο τόν μέλλοντα νά ἐπέλθει πρός χάρη τῶν πτωχῶν. Κατά τόν Κοσμᾶ, οἱ πλούσιοι θά φέρουν ὄλη τήν ἐνοχή, γιατί θά ἀπο-δειχθοῦν ἀνίκανοι νά τόν ἀποσβήσουν¹⁵.

Ἐπισημαίνεται ἀπό τίς προφητεῖες ἐνδια-φέρουν ἄμεσα τήν ἔρευνά μας, γιατί πε-ριέχουν πολεμική κατά τοῦ Ἰσλάμ. Ὁ ἅγιος Κοσμᾶς ἀποφεύγει τήν ἀπευθείας πολεμική κατά τῆς θρησκείας τῶν κυ-ριάρχων, γι' αὐτό, πάντοτε, μιλά συμβο-λικά.

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Παραθέτουμε ἐδῶ τήν κυριότερη βιβλιο-γραφία: Φ. ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΥ: Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, Ἀθήναι 1946. Δ.Σ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ: Ὁ γνωστός καλόγηρος Κοσμᾶς, Ἀθήναι 1952. Μ. Α. ΓΚΙΟΛΙΑ: Ὁ Κοσμᾶς Αἰτωλός καί ἡ ἐποχή του, Ἀθή-να 1972, ὅπου καί ἡ μέχρι τό 1972 λεπτομερής βιβλιογραφία καί ἀρθρογραφία. Φ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ: Ὁ Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός καί ἡ ἱερα-ποστολική δράσις αὐτοῦ (1714-1779), Ἀθήναι 1976. Ζ. ΜΕΝΟΥΝΟΥ: Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδα-χές (καί Βιογραφία), Ἀθήναι (1979).

2. W. KRAUSE, Kosmas de Atoler und seine Prophezeiungen, Mitteilungen des ostereichischen Staatsarchivs 3 (1950) 404-425.

3. W. KRAUSE, ὁ.π., σσ. 405-406.

4. Πληρέστερη συλλογή τῶν προφητειῶν τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ πρέπει νά θεωρηθεῖ αὐτή ἡ ὁποία δημοσιεύθηκε ἀπό τόν μητροπολίτη Φλωρίνης καί βασιζέται στίς προφητεῖες οἱ ὁποῖες μέχρι τότε εἶχαν καταγραφῆ ἢ κυκλοφοροῦσαν προ-φορικά. Βλ. ΚΑΝΤΙΩΤΟΥ: Κοσμᾶς, σσ. 320-326.

5. Θέμα γνησιότητας δέν τέθηκε μέχρι τώρα παρά τό γεγονός ὅτι οἱ προφητεῖες οἱ ὁποῖες φέρουν τό ὄνομά του, ἐμφανίστηκαν γιά πρῶ-

τη φορά γραπτά ἀπό τό 1912, καί ὅτι πολλές ἀπ' αὐτές πρέπει νά εἶναι μεταγενέστερες. Βλ. σχετικά καί W. KRAUSE, μνημ. ἔργ., σ. 423-424.

6. Σχετικά βλ. Μ. ΓΚΙΟΛΙΑ, μνημ. ἔργ., σ. 300-304. Χαρακτηριστική εἶναι ἡ πληροφορία τήν ὁποία διασώζει ὁ Κ. Σ. Κώνστας γιά τίς 72 προφητεῖες, οἱ ὁποῖες εἶχαν προστεθεῖ στό τέ-λος κάποιου βιβλίου, τό ὁποῖο περιεῖχε τό Κο-ράνιο, καί ἦταν γραμμένες στήν ἀλβανική γλώσσα μέ τό ὄνομα τοῦ γνωστοῦ στίς περιο-χές αὐτές «Τζιομπάν Μπαμπά-Κοσμᾶ». Βλ. Κ.Σ. ΚΩΝΣΤΑ, 72, Προφητεῖες.

7. ΠΑΠΑΚΥΡΙΑΚΟΥ, Διδαχαί, σ. 68.

8. Φ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, ὁ.π., σ. 18.

9. ΠΑΠΑΚΥΡΙΑΚΟΥ, Διδαχαί, σ. 110.

10. ΚΑΝΤΙΩΤΟΥ, Κοσμᾶς σ. 330. Ἐπίσης βλ. ΠΑΠΑΚΥΡΙΑΚΟΥ, Διδαχαί, σ. 110.

11. Ὁ.π., σ. 172.

12. Μ. ΓΚΙΟΛΙΑ, μνημ. ἔργ., σ. 76.

13. Βλ. σχετικά, ΠΑΠΑΚΥΡΙΑΚΟΥ, Διδαχαί, σσ. 156-7.

14. ΠΑΠΑΚΥΡΙΑΚΟΥ, Διδαχαί, σ. 70.

15. Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ, μνημ. ἔργ., σσ. 101-102.

Τό σκαμνί καί οἱ Σταυροί τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ

Μαρίας Ἁλ. Μαμασοῦλα
Φιλολόγου – θεολόγου, διδάκτορος Παιδαγωγικῆς

ΕΠΙ ΤΗ ΕΥΚΑΙΡΙΑ τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ 2014 ὡς Ἔτος Ἁγίου Κοσμᾶ Αἰτωλοῦ, ἃς θαυμάσουμε μία ἀκόμη προσφορά τοῦ μεγάλου Ἐθναποστόλου στόν Ἑλληνισμό καί τόν Χριστιανισμό. Ὁ βιογράφος τοῦ Ἁγίου, Σάπφειρος Χριστοδουλίδης, ἀναφέρει ὅτι «ὁ Κούρτ πασιᾶς (ὁ πασᾶς, πού ἀργότερα ὑπέκυψε στή χρηματική εἰσφορά τῶν Ἑβραίων καί εὐθύνεται γιά τή σύλληψη καί τό μαρτύριο τοῦ Ἁγίου) ἀκούωντας τήν καλήν του φήμην, ἐπρόσταξε καί ἦλθεν ἔμπροσθέν του, καί τόσον καλά τοῦ ἄρεσεν ἡ ὁμιλία του, ὥστε καί θρονί τοῦ ἐκατασκεύασε, καί μέ κατηφέ τό ἔνδυσσε διά νά ἀναβαίνη εἰς αὐτό, καί νά διδάσκη ἀπό ὑψηλά τούς λαούς». Τό σκαμνί τοῦ Κούρτ πασᾶ ἐξυπηρετοῦσε πρακτικές ἀνάγκες τοῦ κηρύγματος. Ὁ Ἅγιος ἦταν κοντός στό ἀνάστημα καί συχνά, λόγῳ τοῦ πλήθους πού παρακολούθησε τίς Διδαχές του, κήρυττε στήν ὑπαιθρο, σέ ἀνοικτούς χώρους, καί γιά νά εἶναι ὁρατός ἀπ' ὄλους, ἀνέβαινε στό σκαμνί, πού τοῦ χάρισε ὁ Κούρτ πασᾶς. Ἦταν ὁ ὑπαιθριος ἄμβωνάς του.

Ὁ ἴδιος ὁ Πατροκοσμᾶς γιά τό σκαμνί λέει: «Ἐγώ μέ τήν χάριν τοῦ Θεοῦ, μήτε σακκούλα ἔχω, μήτε κασέλα, μήτε σπίτι, μήτε ἄλλο ράσο ἀπό αὐτό πού φορῶ. Καί τό σκαμνί, ὁπού ἔχω, δέν εἶναι ἐδι-

κό μου, διά λόγου σας τό ἔχω. Ἄλλοι τό λέγουν σκαμνί καί ἄλλοι θρόνον. Δέν εἶναι καθώς τό λέγετε. Ἀμή θέλετε νά μάθετε τί εἶναι; Εἶναι ὁ τάφος μου καί ἐγώ εἶμαι μέσα ὁ νεκρός ὁπού σᾶς ὁμιλῶ. Ἐτοῦτος ὁ τάφος ἔχει τήν ἐξουσίαν νά διδάσκη βασιλεῖς καί πατριάρχας, ἀρχιερεῖς, ἱερεῖς, ἄνδρας καί γυναῖκας, παιδία καί κορίτσια, νέους καί γέροντας καί ὄλον τόν κόσμον». Τό σκαμνί τό ὀνομάζει τάφο καί μέσα ἀπό τόν τάφο διδάσκει. Ὁ Ἅγιος ἔχει “νεκρώσει” τόν ἑαυτό του, βασιτάζοντας «τήν νέκρωσιν τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματί του» (Β' Κορινθ. δ', 10).

Μαρτυρίες γιά τό πέρασμα καί τίς περιοδεῖες τοῦ Πατροκοσμᾶ στήν ἐλληνική ἐπικράτεια ὑπάρχουν πολλές. Στό πέρασμα του ἔστηνε σταυρούς. «Πρόετρεπε τούς κατοίκους τῶν μερῶν ἐκείνων ἵνα ἐμπηγνύωσι σταυρούς μεγάλους εἰς τά τέσσαρα ἄκρα τῶν χωρίων αὐτῶν εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ὑπέρ ἡμῶν σταυρωθέντος, καί τούς παλαιούς σταυρούς σσηπότας ἤδη ν' ἀντικαθιστῶσι δι' ἄλλων, ὥστε καί μέχρι σήμερον διατηροῦνται εἰς τά χωρία, ἐν Βοτρώστη, Λειᾶ, Μουζήνη κ.τ.λ.», γράφει ὁ Δροπολίτης Νικόλαος Μυστακίδης στά τέλη τοῦ 18^{ου} αἰώνα. Γιά τήν ἀνανέωση τῶν «χαλασμένων» σταυρῶν μιλάει καί ὁ Κ. Φαλτάιτς: «Εἰς

τό Μαργαρίτι ἐδίδαξε πολύ ὁ Ἅγιος Κοσμάς καί ἔβαζε κατά τήν συνήθειάν του σέ ὅσα χωριά χριστιανικά δέν εἶχαν ἐκκλησίαν ἕνα σταυρό. Εἰς τό Μαργαρίτι διατηροῦν τάς θέσεις πού ἔβαλεν ὁ Ἅγιος Κοσμάς τούς σταυρούς καί τούς ἀνανεώνουν μέ νέους σταυρούς, ὅταν χαλάσουν», διασώζει ἡ παράδοση μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 20^{ου} αἰώνα. Στή Δρόβιανη ἡ Διδαχή τοῦ Πατροκοσμᾶ «ἐγένετο ὀπισθεν τοῦ ναοῦ, εἰς τήν ρίζαν γηραιᾶς ἐλαίας εἰς τήν ὁποίαν, κατά τό σύνηθές του, ἀφῆκε καί σταυρόν», ἀναφέρει καί ὁ Β. Μπαράς.

Ὁ Ἅγιος συχνά σέ διαφόρους τόπους πού κήρυττε, συνήθιζε νά καρφώνει ἕναν μικρό σιδερένιο σταυρό στό δένδρο, κάτω ἀπό τό ὁποῖο δίδασκε, σημάδι αὐτῶν πού προφήτευε. Σημαντική ἡ προφητεία του στή Σμίξη Γρεβενῶν: «Ὅταν θά πέσει ὁ σταυρός θά γίνει πόλεμος καί θά γίνει ἐλληνικό». Μεγάλωσε ὁ πεῦκος καί ἔπεσε ὁ σταυρός τό 1912, ὅταν ἐλευθερώθηκε ἡ Ἡπειρος καί ἡ Μακεδονία. Ἡ τοποθεσία καί σήμερα λέγεται «λά κρούτσι» (βλάχικη λέξη, πού σημαίνει «στό σταυρό»).

Στό Τσιράκι (σήμερα Ἅγιος Κοσμάς) Γρεβενῶν, ὁ Πατροκοσμᾶς φιλοξενήθηκε στό σπίτι ἑνός γύφτου καί ζήτησε νά τοῦ φτιάξει ἕνα σιδερένιο σταυρό. Τό σταυρό αὐτό ὁ Ἅγιος ἔστησε στόν «τσέρο», εἶδος βελανιδιάς, ἔξω ἀπό τό χωριό φεύγοντας κι ἐκεῖ προφήτησε: «Ὅταν θά πέσει ὁ κλώνος (πού εἶναι στημένος ὁ Σταυρός), θά γίνει μεγάλο κακόν, πού θά ἔλθει ἀπό τό μέρος ὅπου θά δεῖξει ὁ κλώνος καί ὅταν θά πέσει τό δένδρο, θά γίνει ἕνα μεγαλύτερο κακό». Σύμφωνα μέ τήν προφορική παράδοση τοῦ χωριοῦ, τό 1940 ἔπεσε ὁ κλώνος μέ

τό Σταυρό πρὸς τό μέρος τῆς Ἀλβανίας, ἀπ' ὅπου ἐπιτέθηκαν οἱ Ἴταλοί. Ὁλόκληρο τό δένδρο ἔπεσε τό 1947, ὅταν ἡ περιοχὴ καταστράφηκε ἐντελῶς κατά τή διάρκεια τοῦ συμμαχοπολέμου.

Στό Πολυνέρι Γραβενῶν, ὁ Ἅγιος ἀφήνοντας ἕνα σταυρό, εἶχε προφητέψει ὅτι τό χωριό δέ θά πάθει κανένα κακό. «Τό κακόν θά ἔλθει μέχρι τό σταυρό καί δέν θά μπορέσει νά πάει κάτω. Μή φοβηθεῖτε. Μή φύγετε ἀπό τά σπίτια σας». Ἡ προφητεία ἐκπληρώθηκε τό 1940, ὅταν τά τμήματα τῶν ἀλпинιστῶν Ἰταλῶν ἔφθασαν μέχρι τήν τοποθεσία «Σταυρός», ἀλλά ἴλη ἱππικοῦ τούς κατέκοψε πρὶν προχωρήσουν.

Ἐνα πλήθος σταυροῖ στήθηκαν σ' ἀμέτρητες περιοχές, ὅπως πλήθος ἦταν καί τά κηρύγματα του. Σέ πολλές περιοχές τοῦ ἐλλαδικοῦ χώρου ὑπάρχουν καί σήμερα τοπωνύμια μέ τήν ὀνομασία «Σταυρός», πού, εἴτε βρίσκεται ἕνα ταπεινό προσκυνητάρι, πού τό ἔστησαν οἱ ἀπλοῖκοί χωρικοί γιά νά θυμίζει τό πέρασμα τοῦ Ἁγίου, εἴτε εἶναι ὁ τόπος πού κήρυξε καί τοποθέτησε τό δικό του σταυρό ὁ Ἅγιος. «Ὅπου ἔμελλε νά σταθῆ νά διδάξει πρῶτον ἔλεγε, καί ἐκατασκεύαζαν ἕνα Σταυρόν ξύλινον μέγαλον, καί τόν ἔσταιναν ἐκεῖ. Ἐπειτα ἀκουμβίζοντας ἐπάνω εἰς τό ξύλον τοῦ Σταυροῦ τό σκαμνί... καί εἰς αὐτό ἀναβαίνοντας, ἐδίδασκε, καί μετά τήν διδαχήν, τό μέν σκαμνί τό διέλυε, καί τό ἔπαιρνε μαζί του, ὅπου καί ἄν ἐπήγαιναν, ὁ δέ Σταυρός ἔμενεν ἐκεῖ, εἰς ἐνθύμησιν τοῦ κηρύγματός του παντοτεινῆν». Μάλιστα ὁ λαός μέ τήν ἀπλοϊκὴ του πίστη θεωροῦσε τούς στημένους σταυρούς εὐλογημένους γιά τόν τόπο τους καί πηγές δυνάμεως καί θαυμάτων.

«Εἰς ἐκείνους, λοιπόν, τούς τόπους ὅπου ἦσαν στημένοι οἱ σταυροί, ἐνήργει ὁ Θεός πολλά θαυμάσια».

«Τὴν ἐποχὴ ἐκείνην τοῦ μεγάλου σκότους εἰς τὸ ὅποιον εὐρίσκετο ὁ Ἑλληνισμός, καὶ κατὰ τὴν ὁποῖαν οἱ ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ ἐξεμουσουλμανίζοντο εἴτε πιεζόμενοι ἀπὸ τούς Τούρκους εἴτε διότι δέν εἶχον ἓνα διδάσκαλον, ἓνα παπαῖ, μίαν ἐκκλησίαν, διὰ νὰ κρατηθοῦν εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν, ἢ σημασίαν τῶν σταυρῶν τῶν καθιερωθέντων ἀπὸ τὸν Ἅγιον Κοσμᾶ ὑπῆρξε μεγίστη διὰ τὴν χριστιανοσύνην. Τὰ χωριά ἀπέκτων μέτῳ ἀπλοῦν αὐτὸν τρόπον ἓνα θρησκευτικὸν σύμβολον, τὸ ὅποιον ἠδύνατο νὰ τὰ κρατήσῃ εἰς τὴν προγονικὴν πίστιν». Ὁ Σταυρὸς ἦταν καὶ εἶναι τὸ σύμβολο τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὸ στήριγμα καὶ ἡ παρηγορία σὲ χαλεπούς καιρούς. Εἶναι ἡ «καθέδρα τῆς ἀληθινῆς σοφίας» κατὰ τὸν ἱερόν Αὐγουστῖνον, «ὁ φύλαξ πάσης τῆς οἰκουμένης» καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Γνωρίζοντας ὁ Πατροκοσμᾶς τὴν δύναμιν τοῦ Σταυροῦ καὶ τὴν ἐπίδρασίν του στοὺς ὑποδοδούλους, καὶ θέλοντας νὰ τοὺς τονώσῃ τὸ θρησκευτικὸ συναίσθημα ἔστηνε Σταυρούς στοὺς διάβια του, μάρτυρες τῆς παρουσίας του καὶ τοῦ κηρύγματός του.

Σήμερα, στὸν ἑλληνικὸν ἠώρον διασώζονται ἔτι αὐθεντικοὶ σταυροὶ τοῦ Πατροκοσμᾶ. Οἱ πέντε σιδερένιοι μικροὶ σταυροὶ πού βρέθηκαν εἶναι πανομοιότυποι καὶ ὑπάρχουν στὰ ἑξῆς χωριά:

Στὸ *Τσιράκι* (Ἅγιον Κοσμᾶ) *Γρεβενῶν* ὁ σταυρὸς τοῦ Ἁγίου φυλάσσεται σὲ θήκη, στὸ σπῖτι τοῦ ἐπιτρόπου τοῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ, ἐπειδὴ τὸ χωριὸν εἶναι μικρὸν, ἀπόμακρον καὶ σχεδὸν ἀκατοίκητον τὸ χειμῶνα. Ὁ σταυρὸς ὑπῆρξε

καρφωμένος ἐπάνω στὴ γέρικη βελανιδιά (τσέρο), πού σήμερα ὑπάρχουν παραφυάδες τῆς στοῦ σημείου πού κτίστηκε ὁ Ναός.

Στὰ *Ἄρματα Κονίτσης*, ὁ σταυρὸς βρίσκεται στὴν ἐκκλησίαν τοῦ χωριοῦ, Ἅγιον Νικόλαον, μέσα σὲ πολὺτιμη θήκη. Μπαίνοντας στοῦ χωριὸν συναντᾶς τὸ γέρικον δένδρον πού εἶχε ἐπάνω του τὸν σταυρὸν γιὰ πολλὰ χρόνια.

Στὴν *Ψῆνα Ἰωαννίνων*, ὁ σταυρὸς εἶναι καρφωμένος στοῦ γέρικον πουρνάρι, τὸ ὅποιον στοῦ πέρασμα τῶν χρόνων ἔχει κλείσει τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ σταυροῦ μέσα στοῦ κορμῷ του. Βρίσκεται ἔξω ἀπὸ τὸ ἐκκλησάκι τοῦ Ἁγίου, στὴν αὐλὴν τοῦ σπιτιοῦ πού ὑπάρχει τὸ πουρνάρι.

Στὴν *Ἄνω Μηλιά Πιερίας*, ἔξω ἀπὸ τὸ μικρὸν Ναὸν τοῦ Ἁγίου, ὑπάρχει τὸ πεῦκον πού στὸν ἴσκιον του ὁ Ἅγιος μίλησε στοὺς κατοίκους καὶ φεύγοντας κάρφωσε τὸ μικρὸν σιδερένιον σταυρὸν του. Τὸ πεῦκον, παρόλον πού πέρασαν τόσα χρόνια δὲ μεγάλωσε καὶ στὴν διχάλα δὺο κλώνων σώζεται καὶ φαίνεται ἀπὸ μακριὰ ὁ σταυρὸς τοῦ Ἁγίου.

Στὸ *Πολυδένδρον (Κόκοβα) Ἡμαθίας*, βρέθηκε σταυρὸς τοῦ Ἁγίου, πρὶν δὺο χρόνια. Οἱ κάτοικοι τῆς περιοχῆς γινώριζαν ὅτι ὁ Πατροκοσμᾶς στοῦ πέρασμα τοῦ ἀπὸ τὰ μέρη τοὺς εἶχε ἀφήσει σταυρὸν. πού μὲ τὰ ἅγια χέρια του τὸν ἔμπηξε σὲ μίαν, μικρὴν τότε, βελανιδιά, στοῦ κοιμητηρίου τοῦ χωριοῦ. Τὸ δένδρον ξεράθηκε καὶ κόπηκε σὲ ξύλον πού πουλήθηκε. Σὲ σπῖτι, στὴν στάχτη τῶν καμένων ξύλων στοῦ τζάκι βρέθηκε ὁ *Σταυρὸς*.

Τέλος, στὴν *Ἄρτοπούλα (Ἐλεζνα) Δωδώνης*, σώζεται τὸ κάθετον ξύλον μεγάλου ξύλινου σταυροῦ πού εἶχε ἀφήσει ὁ Ἅγιος τὸ 1776 στοῦ χωριὸν. Ὁ σταυρὸς

ὕπῃρχε ὀλόκληρος ἕως τό 1940, πού ἀντάρτες ἔκαψαν τό ὀριζόντιο ξύλο. Ὁ σταυρός, πού εἶναι ὁ μοναδικός αὐθεντικός ξύλινος σταυρός τοῦ Ἁγίου, φυλάσσεται στό Ναό τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ, πού κτίστηκε στήν τοποθεσία «θρονί», ὀπου μίλησε ὁ Ἅγιος.

Ὁ Σταυρός ἦταν καί ἕνα ἀπό τά βασιικά θέματα τοῦ κηρύγματος τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ. Οἱ ἀπλοί ἄνθρωποι βλέποντας τόν ἀπλό ξύλινο ἤ σιδερένιο σταυρό, ἔπρεπε νά γνωρίζουν καί ὄλη τή θεολογία καί σημασία τοῦ Σταυροῦ στή ζωή τοῦ χριστιανοῦ. Σέ ὄλες του τίς Διδαχές μιλάει γιά τό τί συμβολίζει καί πῶς πρέπει νά γίνεται τό Σημεῖο τοῦ Σταυροῦ, ἤ ἔξωτερική μορφή τοῦ μαρτυρίου στά δύσκολα χρόνια τῆς σκλαβιάς. Οἱ Χριστιανοί, ὀπού πιστεύουν στό Χριστό, σημειώνουν τόν ἑαυτόν τους μέ τό ση-

μεῖο τοῦ Σταυροῦ, ὄχι ἀπλῶς καί ὡς ἔτυχε καί μέ καταφρόνηση, ἀλλά μέ κάθε προσοχή καί σύνεση καί φόβο καί τρόμο καί μέ κάθε εὐλάβεια.

Τό κήρυγμα καί οἱ σταυροί τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ ἔσωσαν τόν ἑλληνισμό ἀπό τόν τοῦρκο καί φράγκο κατακτητή. Ἡ συνείδηση τοῦ χρέους ἔναντι τῶν συνανθρώπων - συμπατριωτῶν του τόν παρακίνησε νά δραστηριοποιηθεῖ, ἐνεργοποιώντας τίς ἱκανότητες καί δυνατότητές του γιά νά ἀντιμετωπισθεῖ ἡ θρησκευτική, ἠθική, ἔθνική, κοινωνική καί παιδευτική κατάσταση τοῦ ὑπόδουλου λαοῦ. Καί «μέ τό σακκούλι καί τό δεκανίκι, μέ τό ράσο τοῦ καλόγηρου, πῆρε τό στρατί, σκορπώντας τήν ἀγάπη του, τήν πίστη του καί τήν ἀλήθειά του στό ἔξουθενωμένο Γένος, περιοδεύοντας χρόνους καί χρόνους...», στήνοντας σταυρούς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. ΜΑΜΑΣΟΥΛΑ ΜΑΡΙΑΣ: Πατροκοσμᾶς Ἱερουργός τοῦ λόγου καί τῆς πράξης, ἐκδ. Ἀδελφότητος Ἡ Ἁγία Φιλοθέη, 2᾽ ἐκδ., Ἀγρίνιο 2008.

2. ΜΑΜΑΣΟΥΛΑ ΜΑΡΙΑΣ: Οἱ δρόμοι τοῦ Πατροκοσμᾶ στή σκλαβωμένη Ρωμοσύνη, ἀπό τό Μεγαδένδρο ὡς τό Κολικόντασι, ἐκδ. Σταμούλη, Ἀγρίνιο 2007.

3. ΜΠΑΡΑ ΒΑΣ.: Τό Δέλβινο τῆς Β. Ἡπείρου καί οἱ γειτονικές του περιοχές.

4. ΜΥΣΤΑΚΙΔΗ ΝΙΚΟΛΑΟΥ: Περί τοῦ Ἁγίου Κο-

σμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, «Νεολόγος», Κων/πολις 27/9 - 9/10/1895.

5. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ: Ὁ γνωστός καλόγηρος Κοσμᾶς, ἐκδ. οἶκος «Ἀστήρ» Α. & Ε. Παπαδημητρίου, Ἀθήναι 1945.

6. ΦΑΛΤΑΙΣ Κ.: Ὁ Ἅγιος Κοσμᾶς εἰς τό στόμα τοῦ Ἡπειρωτικοῦ λαοῦ, Ἀθήναι 1929, σελ. 19.

7. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΙΔΗΣ ΣΑΠΦΕΙΡΟΣ: Βίος καί ἀκολουθία Κοσμᾶ Αἰτωλοῦ, ἐπανέκδοση Πανεκδοτικής, Ἀγρίνιο 1996, σελ. 13.

Ὁ ἅγιος Κοσμάς ὁ Αἰτωλός καί ἡ πνευματική προετοιμασία τοῦ 1821

Κωνσταντίνου Χολέβα,
Πολιτικοῦ ἐπιστήμονος

ΟΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΕΣ προϋποθέσεις τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 εἶναι τὰ ἑλληνορθόδοξα ἰδανικά πού καλλιεργήθηκαν μέ θαυμαστό τρόπο μέσα στήν ψυχή τῶν ὑποδούλων ἐπί 400 καί 500 χρόνια τουρκοκρατίας. Ἡ Ὁρθοδοξία, ἡ αἴσθηση τῆς συνέχειας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἡ γλώσσα, τό ἀντιστασιακό πνεῦμα τοῦ Ἑλληνα, ἡ Μεγάλη Ἰδέα καί ἡ νοσταλγία γιά τήν Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία (Ρωμανία), αὐτά ἦσαν τὰ πνευματικά θεμέλια τοῦ 1821.

Ὁ Ἅγιος Κοσμάς δέν πῆρε στά χέρια του τουφέκι, ἀλλά μέ τήν πνευματική καί ἠθική ἀναγέννηση τῶν ὑποδούλων προετοίμασε τό ἔδαφος γιά τήν μεγάλη Ἐπανάσταση. Ἡ συμβολή του στήν ἐθνική ἀφύπνιση ἦλθε σέ μία πολύ δύσκολη ἐποχή, ὅταν τό Γένος κινδύνευε νά ἀπογοητευθεῖ ἀπό τίς πολλές καί ἀτυχεῖς ἐξεγέρσεις. Τό πέρασμά του ἄφησε ἀνεξίτηλα ἴχνη στήν ψυχή τῶν ὑποδούλων ὄχι μόνο στήν γενέτειρά του Αἰτωλία, ἀλλά καί στήν Ἠπειρο, στή Μακεδονία καί σέ ὅλα τὰ μέρη, πού ἐπισκέφθηκε κατά τίς τρεῖς (ἢ τέσσερις) περιοδεῖες του. Ἡ συνεισφορά του στήν προετοιμασία τοῦ Ἀγῶνος μπορεῖ ἐν συντομίᾳ νά καταγραφῆ ὡς ἐξῆς:

α) Ἡ καλλιέργεια τοῦ Ὁρθοδόξου φρονήματος. Μέ τό κήρυγμά του, μέ τό

παράδειγμά του, μέ τήν κατανοητή ἀλλά συνάμα θεολογική γλώσσα του, ὁ Ἅγιος ἀπέτρεψε τούς ἐξισλαμισμούς καί στερέωσε τήν Ὁρθόδοξη Πίστη. Ἀπό φόβο, ἀπό ἐκβιασμό, ἀλλά μερικές φορές καί αὐτοβούλως καί ἀπό τήν προσδοκία ἀξιωματῶν ἑνας ἀριθμὸς Χριστιανῶν προσχώρησε στό Ἰσλάμ. Ὅλοι αὐτοὶ δέν χάθηκαν μόνο γιά τήν Ὁρθοδοξία, ἀλλά καί γιά τόν Ἑλληνισμό. Παράδειγμα οἱ Τσάμηδες τῆς Θεσπρωτίας. Ἀπόγονοι ἐξισλαμισμένων Χριστιανῶν ἔγιναν οἱ σκληρότεροι διώκτες τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπί Τουρκοκρατίας καί ἐπί Γερμανοίταλικῆς Κατοχῆς. Ὁ ἀγῶνας τοῦ Ἀγίου εἶχε στόχο πρωτίστως νά σώσει ψυχές. Ἀλλά ταυτοχρόνως εἶχε ἐθνική σημασία, διότι ὅσοι παρέμεναν Χριστιανοὶ διατηροῦσαν καί τήν ἑλληνική τους συνείδηση. Γιά τήν ἀποτροπὴ τῶν ἐξισλαμισμῶν ὁ Ἅγιος δίδαξε μέ ἔμφαση τήν Τριαδολογία. Ἦξερε ὅτι πολλοὶ ἀγράμματοι Χριστιανοὶ ἔπεφταν εὐκόλα θύματα τῆς μουσουλμανικῆς προπαγάνδας, ἡ ὁποία ἀρνεῖτο τήν Ἁγία Τριάδα.

β) Ἡ ἐμμονὴ στήν ἑλληνική γλώσσα. Εἶναι συγκλονιστικὴ ἡ διδασχὴ τοῦ Ἀγίου ὅτι παίρνει ἐπάνω του τίς ἁμαρτίες ἐκείνων πού θά σταματήσουν νά μιλοῦν διάφορες διαλέκτους καί θά ἀποφασί-

σουν νά μιλοῦν στό σπίτι τους μόνον ἑλληνικά. Γνώριζε τήν διαβρωτική δράση διαφόρων προπαγανδῶν πού ὑπονόμειαν τήν πίστη καί τήν γλῶσσα τῶν ὑποδούλων. Ὁ Ἅγιος τόνιζε ὅτι: «Ἡ Ἐκκλησία μας εἶναι εἰς τήν Ἑλληνικήν, διότι καί τό Γένος μας εἶναι Ἑλληνικόν»!

γ) *Παιδεία καί Σχολεῖα*. Ὁ Ἅγιος Κοσμάς δηλώνει ὁ ἴδιος στήν τελευταία ἐπιστολή πρὸς τόν ἀδελφό του ὅτι ἱδρυσσε 10 ἑλληνικά (ἀνώτερα) σχολεῖα καί 200 κοινά (κατώτερα). Σέ σωζόμενη ἐπιστολή του πρὸς τοὺς Παργίους ὑπογραμμίζει ὅτι πρέπει νά ἱδρῦσουν σχολεῖο γιά τήν διαφύλαξη τῆς Πίστεως καί τήν Ἐλευθερία τῆς πατρίδος. Σκοπός του ἦταν μέσω τοῦ σχολείου τά παιδιά νά μαθαίνουν γιά τόν Χριστό. Παραλλήλως ὅμως τά σχολεῖα τοῦ Πατροκοσμᾶ καλλιέργησαν τήν ἱστορική καί γλωσσική συνέχεια τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

δ) *Ἡ ἔμφραση στήν κοινωνική δικαιοσύνη*. Ὁ Ἅγιος Κοσμάς εἶχε συνειδητοποιήσει αὐτό πού λίγο πρῖν ἀπό τοὺς Βαλκανικούς Πολέμους εἶπε ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος γιά τοὺς ἀγρότες τῆς Θεσσαλίας: Ἐάν παραμείνουν κοινωνικά καί οἰκονομικά καταπιεσμένοι δέν θά μπορέσουν νά πολεμήσουν γιά νά ἐλευθερώσουν τοὺς ὑποδούλους ἀδελφούς τους. Τό κήρυγμα τοῦ Ἁγίου ὑπέρ τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης, ὑπέρ τῶν δικαιωμάτων τῶν γυναικῶν, κατά τῆς πλεονεξίας καί τῆς ἀδικίας, ὑπέρ τῆς σφυρηλατήσεως τῶν κοινοτικῶν δεσμῶν καί τῆς ἀλληλεγγύης, βοήθησε τήν ψυχική ἐνότητα τῶν Ρωμηῶν καί συνετέλεσε στήν ἀποφυγή ἐπικινδύνων διχασμῶν καί ἐρίδων μεταξύ ὁμοεθνῶν. Δίδαξε ἐπίσης τόν Χριστιανικό ἀντιρατσισμό μιλώντας γιά τά δικαιώματα τῶν ἀθιγ-

γάνων (γύπτων, ὅπως τοὺς ἀποκαλοῦσε).

ε) *Οἱ Προφητεῖες*. Τό ποθούμενο, τό Ρωμαίικο, τά βουνά πού θά σώσουν πολλούς, οἱ δύο Πασχαλιές πού θά ἔλθουν μαζί, ὅπως ἔγινε τό 1912, αὐτά καί πολλά ἄλλα αἰσιόδοξα μηνύματα ἔδιδε ὁ Ἅγιος Κοσμάς διὰ τῶν προφητειῶν του. Αὐτή ἦταν ἡ μεγαλύτερη ἐθνική προσφορά του σέ ἕναν λαό, ὁ ὁποῖος κινδύνευε νά χάσει κάθε ἐλπίδα γιά ἐλευθερία καί ἀναγέννηση. Ἄς μὴ ξεχνοῦμε ὅτι ὁ Ἅγιος ἔζησε τήν σφαγή τῶν Ἑλλήνων ἀπό Τουρκαλβανούς μετά ἀπό τά Ὀρλωφικά. Ἡ φωνή του ἦταν ἡ μοναδική ὄραση μέσα στήν ἀπελπισία.

στ) *Τό μαρτύριό του*. Μέ τόν μαρτυρικό θάνατό του στήν ἀγχόνη τῶν δημίων του (Κολικόντασι Βορείου Ἡπείρου, 24-8-1779) ὁ Πατροκοσμάς γίνεται θρῦλος, σύμβολο καί πρότυπο γιά τοὺς ὑποδούλους. Ἡ ἀγιότητά του ἀναγνωρίζεται ἀμέσως ἀπό ὅλο τό σκλαβωμένο Γένος πολύ πρῖν ἀναγνωρισθεῖ ἐπισήμως τό 1961. Στήν Ἑλληνική Ἐπανάσταση ἕνα γνωστό ἄσμα ἔλεγε: «Βοήθα μας Ἁγ Γιώργη καί σύ Ἁγίε Κοσμᾶ, νά πάρουμε τήν Πόλη καί τήν Ἁγιά Σοφία». Ἡ θυσία του ἐνέπνευσε καί ἐμπνέει ἀκόμη καί σήμερα, εἰδικά δέ τοὺς ἐμπερίστατους Βορειοηπειρώτες ἀδελφούς μας. Ὁ Ἅγιος Κοσμάς ἀγχόνη ἐτελειώθη καί κατέδειξε ἐμπράκτως ὅτι ἡ Ἐλευθερία τῶν Ἑλλήνων εἶναι ἀπ' τά κόκκαλα βγαλμένη. Μαζί μέ τό νέφος τῶν ἀναρίθμητων Νεομαρτύρων ἔβαλε τό λίπασμα γιά τήν ἑλληνορθόδοξη αὐτοσυνειδησία τῶν ὑποδούλων, ἡ ὁποία ὁδήγησε στήν Παλιγγενεσία τοῦ 1821. Φέτος τιμοῦμε τά τριακόσια χρόνια ἀπό τή γέννησή του καί κλίνουμε εὐλαβικά τό γόνυ στήν ἱερά μνήμη του!

«Ὁ Χριστός μας» στὶς διδασχές τοῦ Πατροκοσμᾶ

Πρωτ. Κωνσταντίνου Παπαθανασίου,
Ἐφημ. Ἱ.Ν. Κοιμ. Θεοτόκου Παλαιῦ Φαλήρου, Ἱ.Μ. Νέας Σμύρνης

ΤΟ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ πίστη στὴν Ἁγία Τριάδα ἀποτελέσαν τὰ βασικά θεμέλια ὥστε ὁ Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός νά καταστεῖ πνευματοκίνητος, ἰσαπόστολος καὶ ἐν τέλει ἱερομάρτυρας († 1779). Ἡ ἀγιότητα τοῦ βίου του καὶ ἡ δι' αἵματος μαρτυρία τῆς πίστεώς του ἀπηχοῦν τὴν πλούσια γνώση τοῦ ἁγίου καὶ ἱεροῦ Εὐαγγελίου καὶ τὴν ἀγάπη του γιὰ τὸν Χριστό μας*. Ἐκεῖνος παραμένει τὸ διηνεκές κέντρο τῆς σκέψης του καὶ οἱ Διδασχές του εἶναι διαποτισμένες ἀπὸ τὴν ἀγιογραφικὴ διδασκαλία.

1. Ἡ χριστοκεντρικότητα τῶν Διδασχῶν του. Εἶναι δύσκολο νά μὴ συναντήσῃ κανεὶς ἀπὸ τὸ προοίμιο κάθε Διδασχῆς τοῦ Πατροκοσμᾶ τὴν ἀναφορά στό πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Πρέπον καὶ εὐλογον εἶναι καθὼς μανθάνομεν ἀπὸ τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον καὶ ἀπὸ τὰς Θείας Γραφάς, νά ἀρχίζωμεν τὴν διδασκαλίαν μας ἀπὸ τὸν Θεόν καὶ ὅταν τελειώσωμεν, νά εὐχαριστήσωμεν τὸν Θεόν. Κι αὐτὸ γίνεται ἀπὸ τὸν Ἅγιο ὄχι ἀπὸ προσωπικὴ ἀξιοσύνη, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν εὐσπλαχνία τοῦ Θεοῦ.

2. Ἡ τριαδοκεντρικότητα τῶν Διδασχῶν του. Ἡ ἀνωτέρω χριστοκεντρικότητα

τα συνυφαίνεται μὲ τὴν τριαδοκεντρικότητα, τὴν ὑπαρξὴ τοῦ Πατρός καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Αὐτὸ ὑποδηλώνει ὅτι ὁ πανάγαθος καὶ πολυέλεος Θεός εἶναι ἓνας, καὶ ὅποιος λέγει ὅτι εἶναι πολλοὶ Θεοί, εἶναι διάβολος. Εἶναι δὲ καὶ Τριάς, Πατὴρ, Υἱὸς καὶ Ἅγιον Πνεῦμα. Μία φύσις, μία δόξα, μία βασιλεία, ἓνας Θεός. Εἶναι δὲ ἀκατάληπτος Κύριος ἀνερμήνευτος, παντοδύναμος, ὅλος φῶς, ὅλος χαρὰ, ὅλος εὐσπλαχνία, ὅλος ἀγάπη. Πολλές φορές θά τονίσει τὴ μοναδικότητα τοῦ τριαδικοῦ Θεοῦ, ὅτι ἓνας εἶναι ὁ Θεός, παραμένοντας σταθερός στὴν ἀντίστοιχη βιβλικὴ διδασκαλία πού ἐκφράζουν κυρίως τὸ Δευτερονόμιο (6,4) καὶ τὸ κατὰ Ἰωάννην (10,30 κ.ἀ.).

Γιὰ νά καταστήσει ζωντανὴ τὴ διδασκαλία του φέρνει τὸ παράδειγμα τοῦ ἡλίου καὶ προτάσσει ὄχι μιὰ διανοητικὴ-λογικὴ κατανόηση, ἀλλὰ τὴν προσωπικὴ μυστηριακὴ-ὑπαρξιακὴ μέθεξι: Μέ τὸν ἥλιον ὁμοιάζομεν τὸν ἀναρχον Πατέρα, μέ τὰς ἀκτῖνας τὸν συνάναρχον Υἱόν, καὶ μέ τὸ φῶς τὸ ὁμοούσιον Πνεῦμα. Εἶναι καὶ ἄλλος τρόπος νά καταλάβετε τὴν

* Παραλείπονται στὴν παρούσα μορφή οἱ κειμενικὲς καὶ βιβλιογραφικὲς παραπομπές. Ὡς βάση γιὰ τὸ κείμενο τῶν Διδασχῶν χρησιμοποιήθηκε τὸ ἔργο Ἱ. Β. Μενοῦνου: *Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ διδασχές καὶ βιογραφία* (Ὁρθόδοξη Μαρτυρία 81· Ἀθήνα: Ἀκρίτας, 6^η ἔπαν. 2002).

Παναγίαν Τριάδα. Πῶς; Νά ἐξομολογηθῆτε καθαρά, νά μεταλάβετε τά Ἐχραντα Μυστήρια μέ φόβον καί μέ εὐλάβειαν καί τότε θά σᾶς φωτίσει ἡ χάρις τοῦ Παναγίου Πνεύματος νά καταλάβετε καλύτερα.

3. Ἡ ταυτότητα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Γράφοντας γιά τόν Ἰησοῦ ἀποκαλύπτει συγχρόνως τήν ταυτότητά του· Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός καί Θεός, ὁ γλυκύτατος αὐθέντης καί δεσπότης, ὁ ποιητής τῶν ἀγγέλων καί πάσης νοητῆς καί αἰσθητῆς κτίσεως. Πρωταρχικῶς καί κατεξοχήν τονίζει ὁ Ἅγιος τή θεότητα τοῦ Ἰησοῦ, τόν κυριαρχικό καί δημιουργικό ρόλο του. Γι' αὐτόν τό χριστοκεντρικό κήρυγμά του συνοψίζεται στήν ἐξῆς ὁμολογία: Ὁ Χριστός μου εἶναι Υἱός καί Λόγος τοῦ Θεοῦ καί Θεός ἀληθινός καί ζωή τῶν ἀπάντων (πρβλ. Ἰω. 1,14· Α' Ἰω. 1,2). Καί ἀκόμη, διδάσκαλος μόνος ὁ Χριστός μας εἶναι (πρβλ. «ἡ μοναδικότητα τοῦ Μοναδικοῦ» τοῦ ἀγ. Ἰουστίνου Πόποβιτς). Ὅσον δέ ἀφορᾶ στό ὄνομα τοῦ Θεοῦ, λέγει: Ὁ πανάγαθος καί πολυέλεος Θεός, ἀδελφοί μου, ἔχει πολλά καί διάφορα ὀνόματα. Λέγεται καί φῶς, καί ζωή, καί ἀνάστασις. Ὅμως τό κύριον ὄνομα τοῦ Θεοῦ μας εἶναι καί λέγεται ἀγάπη (πρβλ. Α' Ἰω. 4,8· Ἰω. 3,16· Ρωμ. 5,8).

4. Ἐνανθρώπηση καί ἀποστολή. Ἡ εὐσπλαχνία τοῦ Θεοῦ, ἡ πολλή του ἀγαθότητα καί πολλή ἀγάπη συνιστοῦν τό κίνητρο τῆς ἐνανθρώπησης, πού συνετέλεσθη μέ τή συνδρομή τῆς Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καί ἀειπαρθένου Μαρίας. Σκοπός τῆς σαρκώσεως τοῦ Λόγου παραμένει τοῦτος, νά μᾶς ἐκβάλη ἀπό τάς χεῖρας τοῦ διαβόλου, νά μᾶς κάμη υἱούς καί κληρονόμους τῆς βασιλείας

του, καί νά χαिरώμεσθην πάντοτε εἰς τόν Παράδεισον μαζί μέ τούς ἀγγέλους. Αὐτό ἐπιτυγχάνεται μέ τόν σταυρικό θάνατο τοῦ Ἰησοῦ, τοῦ ἐσταυρωμένου καί Θεοῦ. Ὁ γλυκύτατός μας Ἰησοῦς Χριστός ἔχυσε τό αἷμα του καί μᾶς ἤξηγόρασεν ἀπό τάς χεῖρας τοῦ διαβόλου. Ἀκολουθῶς, φρόνιμοι καί πιστοί δοῦλοι τοῦ Χριστοῦ μας ἀναδεικνύονται οἱ Ἀπόστολοι, τούς ὁποίους τό Πνεῦμα τό Ἅγιον ἐφώτισεν καί ἔστειλεν [ὁ Χριστός] εἰς ὅλον τόν κόσμον νά διδάξουν τούς ἀνθρώπους πῶς νά ζήσουν καί ἐδώ καλά, εἰρηνικά, ἡγαπημένα, καί μετά ταῦτα νά πηγαίνουν εἰς τόν παράδεισον, νά χαίρωνται πάντοτε. Κι ὅπου πήγαιναν, εὐλογοῦσαν τήν χώραν ἐκείνην καί ἐγινόνταν ἕνας ἐπίγειος Παράδεισος.

5. Ἐκκλησιοκεντρική προοπτική. Ὁ φωτισμένος Πατροκοσμᾶς δέν γνωρίζει ἀτομοκεντρικότητες, ἀλλά ζεῖ τόν ἐκ τῆς παραδόσεως κοινοτικό τρόπο ὑπάρξεως. Ἀπευθύνεται σέ πρόσωπα μιᾶς κοινωνίας· τούς ἀποκαλεῖ συνεχῶς ἀδελφοί μου· ὁμιλεῖ καί κηρύττει σέ ἀπληθυντικό πρόσωπο· κυριαρχεῖ τό «ἐμεῖς» καί ὁ Χριστός «μας»· βιώνει τό ἐκκλησιαστικό γεγονός ὡς σχέση καί κοινωνία προσώπων ἐν Χριστῷ «σύν πᾶσι τοῖς ἀγίοις»· καί γι' αὐτό προτρέπει· νά λέγωμεν τό «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱέ καί Λόγε τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, διά τῆς Θεοτόκου καί πάντων τῶν Ἁγίων ἐλέησόν μας καί συγχώρησόν μας τούς ἁμαρτωλούς καί ἀναξίους δούλους σου». Σέ ἄλλη συνάφεια θά γράφει· εἴμεθα ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἀδελφοί, καί, φυσικόν μας εἶναι νά ἀγαπῶμεν τούς ἀδελφούς μας. Διότι εἴμεθα μιᾶς φύσεως, ἔχωμεν ἕνα βάπτισμα (πρβλ. Ἰω. 15,12· Ἐφεσ. 4,5).

6. Ὁ τελικός σκοπός: Εἴσοδος κάθε ἀνθρώπου στὸν Παράδεισο. Ἀπ' ὅλα τὰ πράγματα τοῦ κόσμου, τὸ πιὸ ἀληθινὸ καὶ τιμιότερο πράγμα γιὰ τὸν Πατροκοσμᾶ, ὡς ἐπιταγὴ τοῦ Χριστοῦ γιὰ κάθε πιστό, εἶναι τοῦτο: Ἄμποτε νὰ σᾶς εὐσπλαχνίση καὶ νὰ συγχωρήση τὰς ἁμαρτίας σας καὶ νὰ σᾶς ἀξιώση νὰ διέλθητε καὶ ἐδῶ καλὴν καὶ εἰρηνικὴν αὐτὴν τὴν ματαίαν ζωὴν καὶ μεταθάνατον εἰς τὸν παράδεισον, καὶ στήν πατρίδα μας τὴν ἀληθινήν, νὰ χαιρώμεθα πάντοτε, νὰ δοξάζωμεν καὶ προσκυνῶμεν τὴν Ἁγίαν Τριάδα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

7. Προτροπὴ γιὰ μελέτη καὶ ἐξήγηση τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου. Ὁ Πατροκοσμᾶς καταθέτει τὴν προσωπικὴ του ἐμπειρία ὅτι μελετώντας τὸ ἅγιο καὶ ἱερό Εὐαγγέλιο βρῆκε μέσα πολλὰ καὶ διάφορα νοήματα, τὰ ὁποῖα εἶναι ὅλα μαργαριτάρια, διαμάντια, θησαυρός, πλοῦτος, χαρά, εὐφροσύνη, ζωὴ αἰώνιος. Γι' αὐτὸ συχνὴ προτροπὴ του ἦταν ἡ ἐξῆς, κυρίως γιὰ τοὺς ἱερεῖς· Νὰ μανθάνεις γράμμα-

τα ἑλληνικά, νὰ ἤξεύρης νὰ ἐξηγᾶς τὸ Εὐαγγέλιον. ἼΑλλωστε ὁ Θεὸς μᾶς ἔδωσεν τὸν νοῦν εἰς τὴν κεφαλὴν μας, καὶ εἶναι ὁ νοῦς μας ὡσάν μέσα εἰς ἕνα πιάτο, νὰ βάνωμεν ὅλα τὰ νοήματα τοῦ Εὐαγγελίου καὶ ὄχι νὰ βάνωμεν μύθους καὶ φλυαρίσματα τῆς τέχνης τοῦ διαβόλου.

Ἄνακεφαλαιώνοντας τὰ ἀνωτέρω σταχυολογήματα, διαπιστώνουμε ὅτι ὁ Πατροκοσμᾶς, χωρὶς ἀπολογητικὴ διάθεση ἢ περιπλανήσεις σέ ἀναζητήσεις τοῦ «ἱστορικοῦ Ἰησοῦ», ἐκφράζει μὲ ταπεινότητα καὶ ἀπλότητα, ἀνόθευτη καὶ ἀναλλοίωτη, τὴ διδασκαλίαν τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου γιὰ τὸν Χριστὸ μας σέ μιὰ ἐποχὴ σκληρῆς δουλείας. Μέσα ἀπὸ τίς βιωματικὲς Διδαχὲς του ἀναδεικνύεται γιὰ τοὺς ὑπόδουλους χριστιανούς ἕνας αὐθεντικὸς χειραγωγὸς καὶ φωτεινὸς ὁδοδείκτης πρὸς τὴν οὐράνιον βασιλείαν, τὴν ἀληθινήν πατρίδα μας. Καὶ πρὸς αὐτὸ τὸν σκοπὸ ὀφείλουν οἱ πιστοὶ πάντοτε νὰ στοχάζονται, τώρα, ὅπου ἔχουν καιρόν διὰ νὰ σωθοῦν.

Παρουσιάζουμε ἐνδεικτικῶς ὀρισμένα ἀπὸ τὰ βιβλία γνωστῶν ἐλλήνων συγγραφέων πού ἔχουν ὡς θέμα τὸν Κοσμᾶ τὸν Αἰτωλό. Ἀπὸ αὐτά, ὅσα εἶχαμε στή διάθεσή μας τὰ περιγράφουμε ἐκτενέστερα. Παραθέτουμε καί τίτλους ἄλλων, ὅπως τοὺς βρήκαμε στό διαδίκτυο. Πρὶν ὅμως θά ἤθελα νά παραθέσω ἐδῶ τό προοίμιο ἀπὸ τό βιβλίο τοῦ Π.Β. Πάσχου, στό ὁποῖο ἐκδόθηκε τό 1985 καί στό ὁποῖο ἀναφερόμαστε πιο κάτω. Τά λόγια του εἶναι ἐθνική καί πνευματική διακήρυξη, ἐπικαιρῆ ἰδιαίτερα σέ καιρούς σάν αὐτούς πού ζοῦμε, ὅποτε οἱ ὄροι ἀπώλεσαν τήν ἔννοια τους στό στόμα ἢ στή γραφίδα ἡμιμαθῶν ἢ πληρωμένων ἀρνησιπάτριδων:

«Ἡ πρόσφατη ἔκδοση ἑνός, συγκλονιστικοῦ πράγματι ἐνδιαφέροντος, αὐτοβιογραφικοῦ βιβλίου τοῦ πολυάθλου καί πολύπαθου Μακρυγιάννη, καθὼς καί ὁ ἀσταμάτητος ὀρυμαγδὸς ἀπὸ ἀλληλοσυγκρουόμενες κρίσεις καί γνώμες διαφόρων μικρῶν καί μεγάλων προσωπικοτήτων (ἀπὸ ἱστορικούς καί θεολόγους μέχρι τίς πολύχρωμες φάλαγγες ἀντιρρησιῶν καί ψυχιάτρων), μᾶς θυμίζει καί πάλι τό πάντοτε ἀνοιχτό πρόβλημα καί καθήκον μας: νά ξαναδιαβάσουμε –ὅσα ἔχουν ἤδη ἐκδοθεῖ– ἢ νά ἐκδώσουμε –ὅσα παραμένουν ἀκόμη ἀνέκδοτα περιμένοντας ὑπομονετικά τὸν ἐκδότη τους– καί νά μελετήσουμε τὰ ἐθνικῆς σημασίας κείμενα τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ. Εἶν' ἓνα ἐθνικό χρέος ὄχι μονάχα γιὰ τὸν ἱστορικό καί τὸν εἰδικό ἐπιστήμονα, μὰ γιὰ κάθε πολίτη αὐτοῦ τοῦ ἱεροῦ βράχου πού κατοικοῦμε, γιὰ κάθε Ἕλληνα καί κάθε ὀρθόδοξο, πού θέλει νά γνωρίσει βαθύτερα καί καθαρότερα τ' ἀληθινὰ πρόσωπα καί τὰ πραγματικά γεγονότα πού γεμίζουν τήν Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ».

○ Δίπτυχα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος 2014: Σεβ. Μητροπολίτου Αἰτωλίας καί Ἀκαρνανίας κ. Κοσμᾶ: «Ἅγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός. Ὁ Ἀπόστολος τοῦ Ἑλληνικοῦ Γένους. Εἰσαγωγικό κείμενο, σ. 7-21.

○ «Ἅγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός». Διακόσια τριάντα ἔτη ἀπὸ τήν κοίμησή του (1779-2009). Ἀνθολόγιο κειμένων. Ἔκδοση Ἰ. Μητροπόλεως Αἰτωλίας καί Ἀκαρνανίας. Στίς σελίδες τοῦ τόμου περιλαμβάνονται κείμενα τὰ ὁποῖα κατὰ καιρούς δημοσιεύθηκαν παλαιότερα στό περιοδικό τῆς Μητροπόλεως Αἰτωλίας καί Ἀκαρνανίας καθὼς καί ἀποσπάσματα ἀπὸ σημαντικά βιβλία γιὰ τὸν ἅγιο. Περιλαμβάνονται κείμενα τῶν: ἀγίου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτη, τῶν μακαριστῶν Μητροπολιτῶν Δρυϊνουπόλεως Σεβαστιανοῦ, Ἐδέσσης Καλλινίκου καί Φλωρίνης Αὐγουστίνου, Ἀρχιεπισκόπου Ἀλβανίας κ. Ἀναστασίου, Σεβ. Μητροπολιτῶν Αἰτωλίας καί Ἀκαρνανίας κ. Κοσμᾶ, Ἐδέσσης, Πέλλης καί Ἀλμωπίας κ. Ἰωήλ, γνωστῶν συγγραφέων καί μελετητῶν, ὅπως ἡ ἡγουμένη Εὐθυμία καί οἱ Θ. Πετσάλης- Διομήδης, Κ. Σαρδελής, Π.Β. Πάσχος, Φ. Μιχαλόπουλος, Κ. Χολέβας, Γρ. Κωσταρεᾶς κ.ἄ. καί τὰ κείμενα τοῦ Ἀρχιμ. κυροῦ Σωφρ. Παπακυριακοῦ, πρώτου μελετητοῦ τοῦ βίου τοῦ ἀγίου, καί τοῦ Κ. Σ. Κώνστα, γιὰ τή μελέτη αὐτή. Ὁ τόμος συμπληρῶνεται μέ

τήν καταγραφή τῶν ἐκδηλώσεων γιά τήν ὑποδοχή ἀποτμήματος τοῦ Ἱ. Λειψάνου τοῦ ἁγίου στήν Ἱ. Μ. Ἁγίου Κοσμᾶ Μεγαδένδρου Θέρμου, γενετείρά του, πού προσκόμισε στήν τοπική Ἐκκλησία ὁ Μακ. Ἀλβανίας κ. Ἀναστάσιος.

○ Ἐπισκόπου Αὐγουστίνου Καντιώτου, Μητροπολίτου Φλωρίνης: *Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός*. Ἐκδ. Ἱερ. Ἀδελφότητος «Σταυρός», 1971. Τό πολυδιαβασμένο καί κλασικό στό εἶδος τοῦ ἔργο τοῦ μακαριστοῦ Μητροπολίτου μέ ἀνάλυση τῶν Διδαχῶν, τῶν Ἐπιστολῶν καί τῶν Προφητειῶν τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ μαζί μέ τήν Ἀκολουθία τοῦ Σ. Χριστοδουλίδου καί γλωσσάριο.

○ Μητροπολίτου Δημητριάδος Χριστοδούλου Παρασκευαΐδου: *Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός*. Ἐκδ. Χρυσοπηγή, χ.χ. Τό βιβλίό τοῦ μακαριστοῦ κατόπιν Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος περιλαμβάνει σειρά ραδιοφωνικῶν ὁμιλιῶν τῆς περιόδου 1982-1983. Μέ ἀφορμή τίς Διδαχές τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ φθάνει σέ σύγχρονες προεκτάσεις, χρήσιμες στήν καθημερινή πνευματική καί πρακτική ζωή, δεδομένης τῆς πάντοτε ἐπίκαιρης σοφίας του, καί σέ ἐξήγηση γιά τήν ἐμβέλειά της στούς χρόνους του.

○ Τρίτου Μιχαήλ Γ.: *Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός : Ὁ φωτιστής τοῦ γένους, ὁ προφήτης*. Ἀποστολική Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήνα 2000. Ὁ συγγραφεύς. πού ἔχει ἀσχοληθεῖ γιά μακρό χρονικό διάστημα μέ τόν Πατροκοσμᾶ, καταθέτει στοιχεῖα γιά τόν βίο καί τήν πολιτεία του, κάνει ἐκτενῆ ἀναφορά στίς προφητείες καί στίς κοινωνικές του ἀντιλήψεις, περιγράφει τή Μονή του στό Κολικόντασι καί παραθέτει Ἀσματικές Ἀκολουθίες καί Παρακλητικό Κανόνα του.

○ Μαμασοῦλα Μαρίας Ἀλ.: *Οἱ δρόμοι τοῦ Πατροκοσμᾶ στή σκλαβωμένη Ρωμιούση*. Ἀπό τό Μεγαδένδρι ὡς τό Κολικόντασι. Ἐκδ. Σταμούλη 2007. Ἡ συγγραφεύς, πού ἔχει καί αὐτή ἀσχοληθεῖ ἐντατικά μέ τόν Πατροκοσμᾶ, (ἡ διδακτορική διατριβή της ἔχει τίτλο «Παιδεία καί γλώσσα στόν Ἁγιο Κοσμᾶ τόν Αἰτωλό») παρουσιάζει ἀνεπανάληπτο καί συναρπαστικό ὁδοιπορικό στά βήματά του μέ πολύτιμο φωτογραφικό καί ἱστορικό ὑλικό ἀπό τά μέρη πού ἐπισκέφθηκε, τούς ναούς πού ἀνεγέρθηκαν στή μνήμη του καί τῶν στοιχείων πού συνδέονται μέ τή ζωή καί τή δράση του.

○ Εανθοπούλου - Κυριακοῦ, ἹΑρτεμης. *Ὁ Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός καί οἱ Βενετοί 1777-1779 : Τά τελευταῖα χρόνια της δράσης του καί τό πρόβλημα τῶν διδαχῶν*. Ἐκδόσεις Π. Σ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1984. Τό πόνημα ἐπισημαίνει προβλήματα πού δέν ἀπασχόλησαν ὡς τήν ἐκδοσή του τούς μελετητές καί παρουσιάζει στοιχεῖα πού προκύπτουν ἀπό τή μελέτη νέων πηγῶν, οἱ ὁποῖες προέρχονται ἀπό ἔγγραφα τῶν Κρατικῶν Ἀρχείων τῆς Βενετίας καί ἀφοροῦν στίς περιοδεῖς τοῦ Ἁγίου στό βενετοκρατούμενα Ἐπτάνησα καί τήν Ἡπειρο.

○ Σωτήρχου Π. Μ.: *Οἱ Προφητείες τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ καί ἄλλων Ἁγίων Πατέρων*. Ἐκδ. Παρουσία, Ἀθήνα 2000. Ἐκτός ἀπό τίς Προφητείες τοῦ Πατροκοσμᾶ, πού διακρίνει σέ γενικές, γιά τήν ἀπελευθέρωση τῆς Ἑλλάδας ἀπό τούς Τούρκους καί σέ προφητείες γιά τήν Ἑλλάδα καί τήν Τουρκία, ὁ συγγραφεύς ἀναφέρεται γενικά στίς προφητείες καί τό προφητικό χάρισμα, παραθέτει βιογραφικά στοιχεῖα καί ἄλλα προφητικά κείμενα.

- Πάσχου Παντελή Β.: *Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός*. Ἀκρίτας, Ἀθήνα 2000. Μέ τήν θεολογική του ἐμπειρία καί τήν ποιητική γλωσσική του δεινότητα ὁ συγγραφεύς παρουσιάζει διεισδυτικά προσωπογραφία τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ μέ βάση τίς Διδαχές του. Τονίζει τήν ἀπλότητα τοῦ λόγου του, τήν ἀγιορειτική παράδοση πού κουβαλοῦσε, τήν παιδεία του πού προερχόταν ἀπό τή μελέτη τῆς Ἁγίας Γραφῆς καί τῶν πατέρων καί τό πάθος του γιά τήν ἑλληνορθόδοξη παιδεία. Σέ ἐπίμετρο παραθέτει τίς Διδαχές, Παραδείγματα, Ἐπιστολές, Προφητείες, κ.ἄ.
- Σαρδελῆ Κώστα.: *Ὁ προφήτης τοῦ γένους Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός*. Ἐκδόσεις «Ἀστέρος» Ἀλ. καί Εὐ. Παπαδημητρίου, Ἀθήνα 2000. Τοῦ ἰδίου: *Ὁ ἅγιος τῶν σκλάβων: Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός*. Βιβλιοπωλεῖον τῆς Ἑστίας, Ἀθήνα 1998. Τά δύο αὐτά βιβλία τοῦ ἀείμνηστου συγγραφέα ἄφησαν ἐποχή γιά τήν πληρότητα, τήν γλαφυρότητα καί τό πάθος μέ τό ὅποιο σκιαγράφησε τήν προσωπικότητα τοῦ Ἁγίου. Σημαντική εἶναι καί ἡ «Ἀναλυτική Βιβλιογραφία Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, 1765-1973», β' ἔκδοση τό 1974.
- Μοναχῆς Εὐθυμίας, ἡγουμένης Ἰ. Μ. Ἁγ. Κοσμᾶ Μεγαδένδρου Θέρμου: «Ὁ ἀποστολικός ἄμβωνας τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ» (Διδαχές - Ἐπιστολές), 2011, τῆς ἰδίας: «Ἐνας μύλος τραγουδοῦσε κι ὁ Παπουλάκος τριγυρνοῦσε» (Παιδικό), 2005, τῆς ἰδίας: «Ὁ πλοηγός τοῦ Γένους Πατροκοσμᾶς», 2008, τῆς ἰδίας: «Οἱ Προφητείες τοῦ Ἁγ. Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ μέσα στήν ἱστορία», 2004, τῆς ἰδίας: «Τῶν Πανελλήνων ὁ Ἅγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός», 2009, τῆς ἰδίας: «Ὁ Ἅγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός», 2001. Ἐκδόσεις Ἰ. Μ. Ἁγ. Κοσμᾶ Αἰτωλοῦ, Μέγα Δένδρο Θέρμου.
- Γκιόλια Μάρκου Α.: *Ὁ Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός καί ἡ ἐποχή του*. Ἀθήνα 1972.
- Χαλιακόπουλου Γρηγόρη: *Πατροκοσμᾶς, Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός: «Φτιᾶξετε σχολειά... φτιᾶξετε σχολειά...»*. Ἐκδόσεις ἹΑθως (Σταμούλη Α.Ε.), 2013.
- Μιχαλόπουλου Φ.: *Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός*. Ἐναλλακτικές Ἐκδόσεις, 2011.
- Κοσμᾶ Γρηγοριάτη, Ἱερομ.: *1942-1989. Τό ἱεραποστολικό μου ἡμερολόγιο*. Ἱεραποστολικός Σύνδεσμος Ἁγ. Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, Θεσσαλονίκη 2009.
- Λέκκου Εὐαγγέλου Π.: *Ἅγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός: Βίος, διδαχές, προφητείες: Μετά τῆς ἀκολουθίας αὐτοῦ*. Σαῖτης, Ἀθήνα 2008.
- Βασιλοπούλου Χαραλάμπους Δ., Ἀρχιμανδρίτου: *Ὁ Ἅγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός*. Ὁρθόδοξος Τύπος, Ἀθήνα 2008.
- Μενούνου Ἰωάννη Β.: *Ὁ Πάτερ Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός: 1714;-1779. Διηγηματική βιογραφία*. Ἐκδόσεις Δρόμων, Ἀθήνα 2007. Τοῦ ἰδίου: *Ὁ κατάσκοπος Μαίκο γιά τόν Κοσμᾶ τόν Αἰτωλό*. Ἀκρίτας 1980. Μέ ἀφορμή τίς ἀναφορές κατασκόπου τῶν Ἑνετῶν κατά τόν Μάιο τοῦ 1779, ὁ συγγραφεύς σκιαγραφεῖ τόν Ἅγιο χωρίς προκαταλήψεις καί φανατισμούς.
- Βιγγοπούλου Μυρσίνης. *Ἅγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός. Ἄν ζοῦσε σήμερα*. Εἰκον. Ἁγγ. Δελεχᾶ. Ἐκδ. ἹΑθως (Σταμούλη Α.Ε.), Ἀθήνα 2013.
- Μωραΐτου Πηνελόπης: *Ἅγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός*. Εἰκονογράφηση Μαρία Νασοπούλου. Ἀκρίτας, Ἀθήνα 2010. (Συναξάρια γιά Παιδιά).

Θεώρηση βιβλιαρίων υγείας καί παροχή έφ' άπαξ

Πρωτ. Γεωργίου Βαμβακίδη,
Γενικοῦ Ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου Ἰ.Μ. Ζιχνῶν καί Νευροκοπίου,
Ἐκπροσώπου Τύπου Ι.Σ.Κ.Ε.

α) Σύμφωνα μέ τό ὑπ' ἀριθμ. πρωτ. 563/08.01.2014 ἔγγραφο τοῦ Ο.Π.Α.Δ., στόν ὁποῖο εἶναι ἐνταγμένοι καί οἱ Κληρικοί, ὅλοι οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι συμπεριλαμβανομένων καί τῶν ἐν ἐνεργείᾳ ἐφημεριῶν καί διακόνων, ὅσοι ἔχουν προβεῖ στήν ἠλεκτρονική Ἀπογραφή καί θεώρηση βιβλιαρίων τοῦ Ο.Π.Α.Δ. ὡς τόν Νοέμβριο τοῦ 2013 ὁπότε καί ἔληξε ἡ τελευταία προθεσμία γιά τήν ἠλεκτρονική ἀπογραφή καί θεώρηση τῶν βιβλιαρίων υγείας, δέν χρειάζεται νά προσκομίζουν οἱ Κληρικοί τά βιβλιάρια υγείας τῶν ἰδίων καί τῶν ἀνηλίκων τέκνων τους στίς Ἰ. Μητροπόλεις πού ἀνήκουν γιά νά τά θεωρήσουν γιά τό νέο ἔτος 2014. Ἡ θεώρηση πού προηγήθηκε ἠλεκτρονικά τό 2013 ἰσχύει ὡς 31.3.2014. Τό ἴδιο ἰσχύει καί γιά τά βιβλιάρια υγείας τῶν συζύγων των καί τῶν ἐνηλίκων τέκνων. Μετά ἀπό τήν συγκεκριμένη ἡμερομηνία, νέα πληροφορία θά δοθεῖ στίς ἀρμόδιες δημόσιες ὑπηρεσίες σχετικά μέ τίς θεωρήσεις.

β) Σχετικά μέ τό ἐφ' άπαξ τῶν κληρικῶν, ἐπειδή διάφορα ἔντυπα καί ἠλεκτρονικά μέσα διατυπώνουν ἀπόψεις καί πληροφορίες πού συχνά δέν ἀνταποκρίνονται στήν πραγματικότητα, ἐνημερώνουμε ὅτι χορηγοῦνται κανονικότητα ἀπό τό Τ.Π.Ο.Ε.Κ.Ε. χωρίς ἰδιαίτερες καθυστερήσεις ἐν σχέσει μέ ἄλλα

ταμεῖα τοῦ Δημόσιου Τομέα. Ὡς σήμερα ἔχουν χορηγηθεῖ τά ἐφ' άπαξ καί τοῦ μηνός Ὀκτωβρίου τοῦ 2013. Ἐάν ὑπάρχουν Κληρικοί πού ἔχουν κάνει αἴτηση γιά τήν χορήγηση τοῦ ἐφ' άπαξ πρῖν ἀπό τόν Ὀκτώβριο τοῦ 2013 καί δέν τό ἔχουν λάβει, προφανῶς ὑπῆρξε πρόβλημα μέ τήν ἀποστολή τῶν δικαιολογητικῶν. Πρέπει οἱ ἀρμόδιες ὑπηρεσίες καί οἱ κατά τόπους Μητροπόλεις νά στέλνουν ἐπακριβῶς τά δικαιολογητικά γιά νά μὴν ὑπάρχουν καθυστερήσεις. Σύμφωνα μέ τόν Νόμο 4093/2011 (ΦΕΚ 222, τ. Α') μειώθηκαν ὅλα τά ἐφ' άπαξ συμπεριλαμβανομένου δυστυχῶς καί τῶν Κληρικῶν κατά 36,94%. Ἐπίσης πρέπει νά γνωρίζουμε ὅτι γιά νά χορηγηθεῖ ἐφ' άπαξ στούς συνταξιοδοτούμενους πρέπει νά κατατεθεῖ ἀπό τό Γ.Λ.Κ. ἡ σχετική ἀναφορά συνταξιοδοτικῆς πράξης καί κατόπιν νά χορηγηθεῖ τό ἐφ' άπαξ. Ὅσο καθυστερεῖ ἡ συνταξιοδοτική πράξη τοῦ Γ.Λ.Κ. πρὸς τό Τ.Π.Ο.Ε.Κ.Ε., ἀναλόγως καθυστερεῖ καί ἡ παροχή τοῦ ἐφ' άπαξ δίχως εὐθύνη τοῦ ταμεῖου μας. Γιά τίς περιπτώσεις τῶν ἐφ' άπαξ σύμφωνα μέ τό Νόμο τοῦ 3232/2004 ἡ σειρά προτεραιότητας εἶναι βάσει τοῦ ἀριθμ. πρωτ. Ὅποια αἴτηση ἔχει ἀποσταλεῖ ἀπό τίς Ἰ. Μητροπόλεις πρώτη καί ἔχει πρωτοκολληθεῖ ἐκεῖνη διεκπεραιώνεται πρώτη.

Είδοποίηση για τούς παραληπτες τοῦ περιοδικοῦ «Ἐφημέριος»

Ἐνημερώνουμε τούς κληρικούς ἀναγνώστες τοῦ «Ἐφημερίου» ὅτι λόγω τοῦ τριπλασιασμοῦ τῆς ἀξίας τῶν ταχυδρομικῶν τελῶν καί τῆς εὐρύτερης δυσμενοῦς οικονομικῆς καταστάσεως, τά Ἐκκλησιαστικά Περιοδικά ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ καί ΕΚΚΛΗΣΙΑ, μέ ἀπόφαση τῆς Ἱεραῆς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, πρὸς τό παρόν δέν θά ἀποστέλλονται μέ τά Ἑλληνικά Ταχυδρομεῖα στήν διεύθυνσή σας, ἀλλά στίς κατά τόπους Ἱερές Μητροπόλεις, προκειμένου νά διανεμόνται κατά τίς Ἱερατικές Συνάξεις στούς δικαιούχους Ἐφημερίου.

Προτείνουμε :

Τό Σάββατο :

11.00: Στίς ἄκρες τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

21.01: Μεγάλα ἀφιερῶματα.

14.30: Ξεφυλλίζοντας βιβλία.

15.00: Γνωριμία μέ τήν
ὀρθόδοξη πίστη.

Τήν Κυριακή :

12.00: Τό τραπέζι
τῆς Κυριακῆς.

16.30: Ἡ Θεολογία
στή ζωή μας.

19.00: Βιβλίον ἀνεωγμένον.

20.00: Ἀπό τέχνη σέ τέχνη.

ΠΛΗΡΩΜΕΝΟ
ΤΕΛΟΣ
Ταχυ. Γραφείο
Κ.Ε.Μ.Π. ΚΡ
Αριθμός Δέματος
10

ΕΝΤΥΠΟ ΚΛΕΙΣΤΟ ΑΡ. ΑΔΕΙΑΣ 1856/2004 Κ.Ε.Μ.Π. ΚΡ
ΚΩΔΙΚΟΣ ΕΛΤΑ 01 2355

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ (Ε.Μ.Υ.Ε.Ε.)
Ίω. Γενναδίου 14 115-21 Άθήναι
Τηλ. 210-72.72.253. Fax: 210-72.72.251
ISSN 1105-7203